

VÝKLAD ČÍTANKY

pro

Školy obecné i měšťanské.

(Vydání v osmi dílech.)

DÍL I.

SEPSAL

JOS. JEDLIČKA,

jub. učitel c. k. ústavu učitelského v Praze.

kn. inv. č. 116.

109

Chovánecká knihovna.	
Inv. čís.	46
Sign.	Sk XII 13/1

V PRAZE 1880.

NAKLADATEL FR. A. URBÁNEK, KNIHKUPEC

pro literaturu paedag. a pomádky učebné.

Hlavní administrace a expedice vychovatelského týdeníku „Posla z Budče.“

SLOVUTNÉMU PÁNU,

PANU

PAVLU JEŘABLÍČKOVY,

C. K. OKRESNÍMU INSPEKTORU ŠKOL,

MUŽI O ŠKOLSTVÍ VELICE ZASLOUŽILÉMU,

VĚNUJE

U ZVLÁŠTNÍ ÚCTĚ

SPISOVATEL.

Část methodická.

§. 1.

Účel první čítanky.

Majíce vykládati první čítanku, obledněme se dříve, co jest
účelem vyučování jazykového čili *cvičení v mluvení a čtení*
ve třídě první. A tu v zákoně*) čteme:

„Přípravná cvičení k uazírání a mluvení, hledíce k věcem
z okolí dítěte. Vycvičiti se v hláskách a písmenech latinským písmem
psacím. Čísti zvolna, správně a zřetelně, postupná cvičení v opis-
ování, rozmlouvání o věcech přečtených. Nazpamět se učiti snad-
ným veršovaným článkům z čítací knihy.“

§. 2.

Jak bylo by tuto práci nejlépe rozděliti?

Jak známo, jest mládež za vrozeným jí pudem všímařá a
napodobivá; a proto již v domácnosti dochází poznání mnohých
věcí a učí se je pojmenovávat; než vzdor tomu zůstává poznání
toto mlhayé, proslovování její nejisté a namnoze nesprávné. Takto
stává se, že přichází mládež do škol našich ještě dosud nepří-
pravena, vyjma snad dítky, jež navštěvovaly dříve opatrovny
aneb náležejí rodinám vzdělanějším. K tomuto zlu druzí se sou-
dobně jistě jiná nehoda, že t. velký počet dítěk blíží se škole
obyčejně ve strachu a s předsudky hluboce zakořeněnými. Za
těmito nepříznivými okolnostmi nemůže hněd v nejprvnější době
vyučování začít čtením, proto že mládež, nejsouc ani na myslí
přiměřeně naladěna ani dostatečně probuzena a uzpůsobena, velmi
těžce chápala by předměty jí dosti ještě vzdálené, jako jsou tvary
písmen a jich hlasy. V té příčině bude z počátku nejlépe blížiti
se dítkám zvláště důvěrně, ukazovati jim na vše blízké, o nich
s nimi rozmlouватi, dátí jim tabulký a křídlice, aby všelicos kre-

*) Viz *Učebnou osmitřídní měšťanské školy, uveřejněnou nařízením*
o k. zemské školní rady zo dne 16. března 1877, č. 115.

sily, a podobnými prostředky tak je vábiti a vésti, aby rády dlely ve škole; zároveň cvičí se také i přiměřeně smysly, řeč i ruka dříve, než s vyučováním ve čtení započne se. Látka shora vytcená rozpadá se tedy as takto:

A. *Příprava ku čtení.* Uvykání ve škole, počátečné cvičení smyslů, řeči a ruky, jakož i rozprávky o zvuku, o hlasu a jeho rozmanitosti.

B. *Vyučování čtení.* Poznávání a čtení hlásek, slabik, slov atd., pozorování délky a krátkosti hlásek, jakož i hlavních znamének rozdělovacích a velkých písmen.

C. *Vysvětlování čteného* tou měrou, aby nazírává moc duše dítka stále se zmáhala, a zároveň podávána byla i látku i příležitost ku vyjadřování-se, t. pokračování u cvičení smyslů a řeči na základě čítanky.

D. *Cvičení paměti* — nazpaměť se učením básničkám čítanky a snad i jiným neveršovaným článečkům.

§. 3.

A. *Příprava ku čtení.*

Majíce v připravě ku čtení začít s cvičením *smyslů a řeči*, nemůžem se obejít, abychom nepředeslali, jaký obor jest tomuto oddílu vyučování celkem výměřen. Paedagogové v různá o tom rozcházejí se mínění, zároveň i látku k tomu zvolenou a určenou rozličně rozdělujíce. My, chtejice posloužiti učitelům našim tou měrou, aby ku hlavní věci přihlíželi a nemusili po vedlejších stezkách za cílem se ubírat, ukážeme tuto, kterak by bylo asi nejlépe učení toto předebrati.

Učice mládež na věci nazíratí a mluviti, takto sobě vede:

1. Ukazujme a jmenujme věci mládeži blízké a užitečné.
2. Seznamujme ji s poměry prostorovými a časovými věcí těchto.
3. Učme podřádovati části celku.
4. Učme dítky znamenati a jmenovati jakost a kolikost věcí.
5. Učme nutné od náhodného rozeznávati.
6. Cvičme mládež v přirovnávání.
7. Ukazujme na činnosti věcí a případnosti, v kterých se dějí.
8. Ukazujme užitečnosť a škodlivost věcí.
9. Učme, jak s věcmi má se nakládati lidsky.
10. Učme ve všem a všude spatřovati moci, dobrativost a lásku Boží a výpravujme o Bohu co začátku a konec všeomíra.

Vyměnováním těchto stránek názorného vyučování chtěli jsme pouze naznačiti, k čemu má sé při učení tomto vlastně přihlížeti; jiná jest ovšem otázka, kdy a v jaké míře?

Dítky z domova do školy příšlé podobají se strůmkům, jež zahradník přesazuje ze školky své do štěpnice. Mají-li tyto útlé stromky rádně ujati se, musejí zasadit se v půdu, jež jest přirozeností jejich přiměřena. A tak zároveň uční učitel právě nejlépe, když přijímaje dítky z lůna života rodinného, započne s nimi

nejprve rozpravy o věcech jich okoli nejbližších. Tako poslouží výborně; neboť co jedny již vědí, doplní a zaokrouhlí se; jiné zase nevědouce, naučí se též a dozví se, čeho nevěděly a neuměly.

a) Počátečné cvičení smyslů a řeči bude:

1. Ukazovati a jmenovati věci mládeži blízko jsoucí, jako: věci ve světnici, ve škole, v kuchyni, ve sklepě, na přání, na domě, na dvoře, ve chlévě, na studni a u studni, v stodole a na stodole, v zahradě, na kostele a v kostele, na těle lidském (hlavní části těla a ústroje mluvní zvlášť).

Učitel vyučuje, vybídne dítky, aby jmenovaly na př. co je ve škole, ve světnici, v kostele atd. Čeho by neznaly, ukáže jim pokud lze v skutečnosti aneb na modelech a obrazích k názor. němu vyučování vydaných,*) co by bud' jmenovaly nesprávně a čeho by snad jmenovati ani nedovedly, opraví aneb poví se.

V jedné době vyučování nebylo by radno předeberat s dítkami více, než jest pozorování, znamenání a jmenování věcí místa jednoho, jako na př. věci ve světnici: strop, podlaha, stěna pravá, stěna levá, stěna přední, stěna zadní, okna, dvěře, kamna, stůl, židle, skříň, obrazy, zrcadlo atd. A tu sluší mítí na zřeteli okolnost, že jest pomyslit na prostředky, jak podalo by se v tuto dobu vyučování dítkám jistých vnadidel, která by činila vyučování příjemným. Vedle ukazování obrazů, představujících věci jmenované, výborně posloužilo by, kdyby učitel na konec vyučování této doby vypravoval dítkám nějakou povídku útlému věku jejich přiměřenou, která by svým obsahem nesla se k místu, o které právě jde. Tak na př. o světnici:

František a Karel často hrávali sobě ve světnici a chodívali blízko ke kamnům, v nichž hořelo. Tatínek a matinka často říkali jim: „Nechoděte tak blízko ke kamnům a nosahejte na ně, když je tam oheň; popálili byste se a měli byste bolest.“

Jednou byli boši samotní ve světnici, a ohniček v kamnech pěkně hořel. Karel neměl pokoj, a aby viděl, jak to v kamnech je, šel pořád blíz a blíz, až byl u samých kamen a dvířka otevřel. Plamen vyšel, a Karel ihned počal naříkat sobě. Popálil se a měl velké bolesti.

Tatínek a matinka přiběhli z venku a musili jej obvázat a léčit. Velmi mnoho musil Karel vytrpěti, než se uzdravil, a k tomu maminka a tatínek dlouho na něho hněvali se.

Karel byl neposlušný a nepozorný a sám potrestal se; František byl ale poslušen rodiců, a tito měli z něho radost, jako máme radost z krásných květinek.

Poslušné dítky
jsou krásné kvítky.

*) Viz *Ndzorné vyučování v obrazech*, podle látky slabikáře pro národní školy v císařství Rakouském. V Praze u Fr. Tempského.

Pedobně mohlo by se v každé době počátečného vyučování při nazírání na věci a jich jmenování dítě, *) a výborně bylo by právě tuto použití výroků učiněných v č. 46 této čítanky: *Výstrahy a. j.*

2. Když byly dítky rádně nazíraly na věci nejbližšího okolí svého a naučily se správně jmenovati je, ať vede je učitel, aby všímaly sobě zvlášť ještě prostorových poměrů rozličných těchto věcí. Takováto cvičení způsobují dítkám velké radosti a vyzoují u nich horlivý zápas o přednost v odpovídání. A právě proto, že nejsouce suchopárná, značně k oživování činnosti dítěk přispívají, mohou bez používání zvláštních jiných vnařidel po několik dob propravného vyučování být předebrána. Podle potřeb žáků a náhledu učitelho mohlo by druhé toto cvičení i přirozeně spojovati se s prvním, tak aby dítky, nazírajice na věci dle místa a prostorové poměry jejich, hned také vše udávaly, jak výborně naznačeno a ukázáno v č. 58 staré čítanky: *Co jest ve škole?*

b) Počátečné cvičení ruky.

Proslovili jsme již dříve, že jest útlé mládeži právě přirozeno, napodobovati vše, co znamená, a tento náš výrok stvrzuje každodenní zkušenosť. Dejme jen nejútlejším dítkám tužku a papír, aneb tabulku a pisadlo, a vizme, co vše a jak počarují — ovšem že, když samy sobě jsou ostaveny, bez ladu a skladu. Nebudeme tedy opět v živlu dítěk, když učiníme taktéž záhy i ve škole?

Jakož připravujice již mládež ku čtení cvičením smyslu a řeči, snažili jsme se, aby dítky slušnému mravu uvykaly na místech, jichž věci znamenány a jmenovány (viz na př. povídku o Františkově a Karlovi), vede me ji zároveň i k tomu, jak má slušně seděti, roubíček držeti, tabulku klásti atd. Na to postupně učme ji dělati tečky (.) a sestavovati z nich rozličná skupení, při čemž také vydatně budeme moci napomáhati k tomu, aby dítky nabyla jasných pojmu: v levo, v pravo, nahoře, dole, v prostřed atd. Napotom učme dělati čáry: — úplnou, — vytěčovanou, — — — — čerhovanou, | svislou, — vodorovnou, \ šikmou,

— — — — dlouhou, — krátkou, — — — — přímou a

Z toho všeho bude konečně lehké sestavovati obrazce jednoduché, jakož i tvary, z nichž postupně vyvinuji se písmeny.

*) Kdyby neměl učitel sám po ruce vlastních článečků takových, ať přihlídne ku kratinkým povídkařům, obsaženým ve spisu: *Vyučování nadzorné od Vocela, aneb ku knížce: Drobné povídky pro malé dítky* od J. Možného.

c) **Rozpravy o zvuku a hlasu, jakož i rozmanitosti jejich.**

Při nazírání na věci a prostorové jich poměry, jakož i při počátečném kreslení, bylo skoro výhradně cvičeno pouze oko dítěk, aby dovedly napotom lehce a dobře dívat se na zvláštní tvary jim neznámé, jakož jsou písmeny. Než to vše ještě nepostačí, protože při vyučování ve čtení bude jim především též činiti s poznáváním hlasů, jimž jsou písmeny pouhou formou. Proto rozmlouvajme s nimi, než ještě se čtemen započneme, také o *zvuku a hlasu*, jakož i o *rozličnosti jeho*. Nejlépe bude snad asi takto činiti:

1. *Rozmlouvajice o zvuku, ukazujme,*

a) že znamenáme zvuk, dotknutím se jistou měrou jistých věcí, jako: sklenice, hrnce, sudu, zvonu, harfy atd.;

b) že jest zvuk buď příjemný, když jej rádi slyšíme, aneb naopak nepříjemný, jako na př. hra na housle, znění zvonu, tlumení na buben, na hrnec a j. v.

c) že bývá zvuk buď velký, buď malý, jako na př. při tlumení na buben, zvonění na velké zvony — cinkání na sklenici atd.

2). *Rozmlouvajice o hlasu, ukazujme,*
že vydávání hlasu děje se dechem, což lze činiti pouze zvířatům a člověku, jako na př.: *s..., sn..., sm...; bě, mé, — hahaha, lalala, hyhyhy* atd.

3. *Rozmlouvajice o rozličnosti zvuku a hlasu, ukazujme,*

a) že zvuk, jež vydávají věci neživé, jest povždy tentýž, jako na př.: zvuk sudu prázdného, struny natažené atd.

b) že hlas zvířat také bývá obyčejně stejný a pouze někdy za zvláštními příčinami a okolnostmi se mění: tak štěká pes na př. někdy, jindy však zase vrčí a kňúčí; pták zpívá, ale zpěv jeho podle toho, volá-li druhý své aneb je-li zvláště vesel čili smuten, vždy bývá jiný;

c) že hlasu zvířat nerozumíme, protože ne je srozumitelného neznamená, a konečně že hlas člověka vždycky může být jiný, podle toho, jak člověk chce, a že hlasu tomu rozumíme; — *člověk mluví, zvíře nemluví.**)

S. 4.

Jak bylo by nejlépe přípravnou tuto práci rozděliti?

Promluvivše v předešlém §. o tom, k čemu by útlá mládežku čtení se připravující měla být vedená, naznačili jsme k věti lepšímu přebledu látku tuto jaksi soustavně, uvedše napřed cvičení smyslů a řeči, napotom cvičení ruky a konečně rozpravy o zvuku, hlasu a jich rozmanitosti.

*) Viz o tom obšírně a pěkně pojednání ve výborné knize: *Praktické navedení k hláskování a čtení* od Jos. Bačkory.

Tímto rozvržením nijak nechtěli jsme však tvrditi, jako by učitel při vyučování musil i takto postupně kráčeti od cvičení smyslů a řeči ku cvičení ruky, a odbyv jedno zúplna, měl teprv započítí s druhým; naopak radíme, aby pokud jen lze spojovalo se vždy vše, co přirozeně k sobě náleželo by aneb vedle sebe státi mohlo.

Pro každou dobu počátečného vyučování lze sestaviti látku tak, aby z každého odvětví něco objevilo se, tedy něco ku *cvičení smyslů a řeči* a opět něco ku *cvičení ruky*. Takto stane se dítkám vyučování i zajímavějším, jakož docílí se snáze úspěchu žádoucího, proto že mládež v rozmanitosti zvláště sobě líbuje.

Rozpravy o zvuku a hlasu bude nejlépe předevzítí o sobě v tu dobu, když brzy budeme chtít učiniti začátky se čtením. Dále bude třeba o to dbát, aby během této doby propravné v rozmluvách s dítkami došel přiměřeného a k tomuto věku útlému hodíčkého se vysvětlení věcný materiál některých čísel čítanky, v nichž pojednává se, jako na př. ve č. 2., o tom, jak učiniti jest dobrý počátek, jak jítí do školy, co ve škole jest, jak před cvičením a po cvičení modliti se, co ve škole děláme, co děláme doma atd., proto že obsahem svým právě k době té se nesou.

K všli lepšímu rozhledu u věci této chceme konečně ještě ukázati, jak mohl by sobě učitel rozdělit látku nejprvnějšího vyučování svého na jednotlivé doby, nedomýšlejce se však, že by právě toto rozvržení bylo všude a vždy vhodné. Jsou učitelé jako lidé náhledů nestejných, a „*cesty mohou býtí rozličné, jen když všli máme všiačkni stejnou.*“ Každý učitel vedle stanoviska, které zaujmá, a podle nejlepšího náhledu svého dovede dojista učiniti sobě povždy sestavení a spořádání látky propravní náležitě. Co tuto následuje, budíž tedy pouze za příklad považováno.

1. doba vyučování.

Uvítání dítka do školy. — Ukazování a jmenování věcí ve škole. — Vypravování o *hodném Václavu*, jak a co učinil, když do školy přišel, aby dítka za tímto příkladem naučily se, jak mají ve škole seděti, kam bleděti a t. d. Ukazování, jak mají tabulku klásti a pisadlo držeti.

Pozn. Dokud dítky nenaučí se zvláštním modlitbičkám před vyučováním a po něm, modlí se *Otec náš a Zdrávas Maria.*

2. doba.

Vypravování o poslušném Vladimírovi, aby dítky za jeho příkladem poslušnými být se učily. — Ukazování, co budou dítky budoucně činiti, dá-li učitel jisté znamení, jako: zatleskne-li jednou, dvakrát a t. d.* — Ukazování a jmenování hlavních částí těla

* Výborný tento prostředek, *zvykat dítka na jistá znaménka*, nemůžeme dosti vřele doporučiti. Ušetří se při tom mnoho času a mluvení, a co ještě více, uvyká takto mládež záhy a jako ze hry řidu jistému.

lidského, při čemž nechť udávají se dvojité části těla takto: noha levá, noha pravá a t. d. Výstraha: Neseďme, nestůjme a nechoďme shrbělí — ale přímo a rovně. Kreslení teček bez udání směru.

3. doba.

Cesta ze školy domů. Vypravování o zdvořilé Anně, jak jdouc cestou, pozdravovala, koho potkala, a přijdouc domů, taktéž způsobem obvyklým činila; — aby dítky taktéž činiti uvykaly. — Ukazování a jmenování věcí ve světnici. Noc a den; v noci spíme a ve dne se učíme, pracujeme a hrajeme a t. d. Hodné dítky brzy ráno se probudí a říkají: „Bílý jest již den, z postele ven.“

— Dělání teček ve směrech jistých: vedle , nad , pod

křížem , okolo , při čemž bylo by jmeno-

vati věci, které v takovémto směru k sobě by stály, jako na př.: Žáci ve škole sedí vedle sebe; strop jest nad námi, podlaha pod námi; mříže jsou křížem, žáci stojí v zahradě okolo učitele atd.

4. doba.

Ukazování a jmenování věcí, které jsou na domě a v domě (vně a zevně). Rozprava o těle a duši. Duše jest v těle našem — tělo vidíme, duši nevidíme; tělo umírá, duše však neumírá a jde k Pánu Bohu; dušičky hodných díttek přicházejí mezi anděle. — Vypravování o pořádném Vojtěchu, jak mívá své věci vždy tam, kde býti mohly, a činil vše v pravý čas; — aby dítky již záhy pořádku učily se. *Kdo hledí pořádku, nepřijde do smrtku.* — Kreslení rozmanitých obrazců z teček.

5. doba.

Vypravování o hodné a čistotné Marii, co a jak činívala ráno, když procitla. (Říkávala obyčejně: „Bílý již den, z postele ven; obleknu se, umeju se.“) Dále o tom, jak vedla sobě, aby nepošpinila sobě ani rukou, ani šatů, ani věci školních atd. a jak přičítňovala se, aby ničehož neučinila, co by nelšíbilo se Pánu Bohu. Marie byla vždy čista na těle a měla také i dušičku svou čistu a proto líbila se Pánu Bohu i všem lidem. (*Čistota sluští tělu i duši.*) — Ukazování a jmenování věcí v kuchyni. Kreslení čar svislých

|||, vodorovných ——— a šikmých // \ \ \ s udáváním předmětů, jež jsou směru toho. (Jak ukázáno v 3. době na konci.)

6. doba.

Vypravování o nábožném Bohumilovi, jak když ráno oblekl a umyl se, poklekl na kolena svá a sepjav ruce, modlil se, aby Pán Bůh jej opatroval a sálil, a jak napotom za pomocí Boží dobré učil se. (*Činme od Boha počátek, a dobrý bude pořádek.*) — Cesta ze školy do kostela, ukazování, jak mají dítky na cestě této chovati se a jak vésti sobě v chrámu Páně. — Ukazování a jmenování věcí v kostele. — Rozprava o zvuku, jejž vydává zvon, když zvoní se, jakož i předměty jiné, když jich dotykáme se. — Kreslení některých obrazců sestávajících z čar rozličných, na př.:
 + # Δ a t. d.

Podobným způsobem nebylo by těžko přejít k ukazování a jmenování jiných věcí z nejbližšího okolí mládeže, a probrati vše, co ku přípravě shora bylo určeno.

B. Vyučování ve čtení.

§. 5.

Slabikování a hláskování.

Za dřívějších časů učily se dítky ve školách našich části metodou *slabikovací*, která, jak známo, v tom záleží, že mládež, poznavši písmena, učila se jmenovati je a napotom postupně spojovat v slabiky a slova. Při tom značné stavěly se nesnáze na jevo. Dítky, majíce n. p. spojovati *er* s *a*, *bé* s *i*, velkých musely dříve překonat obtíží, než dovedly říci *er* — *a* = *ra*, *bé* — *i* = *bi*, a proto i dloního obyčejaň trvalo, než hbitě části se naučily.

Nynější nová doba však jiným ubírá se směrem ku cíli vytknutému; my učíce části dítky, *hláskujeme* s nimi. Dle této metody vedou se dítky nejprve k *poznamení hlásek*, pro něž jsou písmeny pouhou formou, a jmena písmen dle potřeby teprv později uvádějí se (jako n. p. naznačeno v jednotlivých odstavcích starší I. čítanky, k. př.: *m* — *em*, *r* — *er*, *b* — *bé*, atd.) Tento způsob vyučování jest právě přirozenější prvního, a dítky takto vedeny i snázo i rychleji naučí se části slabiky, slova atd. Někteří, zvláště pak starší učitelé všelicos tu namítali — a takových bohudík již pořídku jest —; vytykali hláskování, že prý za jeho užívání nebjívá mládež dostatečně připravována ku správnému psaní (pravopisu), než námítka tato planou se býti osvědčila, jak zkušenosť tomu nasvědčuje; neboť dítky zajisté jak hlásky při čtení lehce spojují v slabiky a slova, právě tak snadně a správně piši napotom, co bylo jim diktováno. Ovšem sluší ale mítí tu okolnost na zřeteli, jak bude potřebou pilnou, aby dítky, čtouce již a napisujíce, co jim diktuje se, *jmenovaly písmeny*, z nichž jednotlivá slova záleží; proto že takto zvláště přispíváme ku psaní slov, v nichž naskytují se hlásky jiným podobně, jako: *d*, *t*, *h*, *ch* a p. (Viz o tom dále §. 10.)

§. 6.

Poznávání hlásek.

„Učení má jít za přirozeným, čili má býti přirozené,“ tak dí Komenský a za tímto poznáním naznačil chod u vyučování takto: Nejprve zajistě cvičí se uši, aby rozumely, potom pero, aby psalo,* pak jazyk, aby mluvil. Tři jsou tedy také stupně prvopočátečného vyučování názorného. Nejprve předvádějí se mládeži věci buď skutečné, neb zobrazené, aby dojem na mysl její činily a názory vydovily — cvičení smyslů; napotom navádí se k tomu, aby napodobovala pokud lze tyary věcí pojatých — cvičení ruky; konečně učí se vypravovati o věcech těchto — cvičení řeči.**

Na př.: Dítky, nazírajte náležitě na strom, kreslí na tabulkách tvar jeho čarami jednoduchými, načež v rozpravě s učitelem všelicos o něm vypravují.

Navádíce tedy dítky k poznání hlásek, budeme předváděti je dítkám,

- aby je smysly znamenaly,*
- aby napodobovaly tvar jejich (písmena) rukou,* a konečně
- aby učily se vyslovovati je.*

a) Co činiti, aby dítky hlásky smysly znamenaly?

Mnohé hlásky jsou dítkám již známy, aniž by o tom věděly; jsou to hlásky znamenající výrazy okamžitého pocitu, jakož i rozličné zjevy přírodní a blasy zvířat, na př.: *a! e! i! o! u! ú! eu!* *e! ē! sf! m! srl! s! z! ž!* Jiné zase jeví se pouze v slovech, jako na př.: *b, d, h, ch, j.* —

Chtíce tedy, aby dítky hlásky znamenaly smysly svými a byly sobě jich vědomy, následně sobě vedeme:

1. Buď uvádějme je, vypravujíce o lidech, jak na př. divili a radovali se atd.; o zvířatech zase, jaký hlas vydávala atd. Tak na př.: Jan obdivoval nový obraz a vzkříkl: *á!* František zase spálil se a zvolal: *i!* Osel blásá: *y!* Vozka volá: *ou!* Had, když syčí, dělá: *ss!* Flíčí-li vítr, slyšíme: *sf* a *p* a *p*.

2. Buď zase vyhledáveme a uvádějme slova, kde by hlásky, o které nám právě jde, jevily se zřetelně buď na začátku aneb konci slov. U samohlásek hlavně a především poslouží výborně, když uvedeme je na počátku slov, kde již samy o sobě co samostatné slabiky jsou umístěny, na př.: *A-dam, E-va, I-van, o-lej, O-tava,*

*) Z této zdravé zásady vznikla také přirozenější metoda u vyučování, t. psací čtení, na základě jejímž také naše nová čítanka zřízena jest.

**) Tři jsou hlavní úkony každého přirozeného žití: *vnímání, zažívání a vydávání;* a proto cokoliv má člověk dobře věděti a uměti, o čem má vydati svědectví, že stalo se jeho majetkem, to musí nejprve dobrě poznati a náležitě zažiti.

u-zel; u souhlásek ovšem jinak jest, jako na př.: basa, pec, fík, trám, jelen a p.

Zvláštní ohled třeba na to bráti, aby učitel hlásku, jež má býti znamenána, vždycky s patřičným důrazem vyjadřoval. Koněčně musí ukázati se, jakého znaménka pro tento hlas máme, a napiše se zřetelně na tabuli. — A nyní nastává práce jiná, neméně důležitá. Dítky musejí nazírat na tvar, jenž před jejich očima byl vznikl, aby vstípily sobě obraz jeho dobře, zejména na to, z kolika čar jest udělán, z jakých a jak tyto k sobě mají se; pak-li lze, budíž tvar tento připodobňován ku jistým věcem dítkám známým, jako na př.: o podobá se vejci atd.

b) Jak činiti, aby dítky napodobovaly tvary písmen rukou (napisovaly)?

Při domácím vychovávání lze rozličných užiti prostředků k napodobování věcí, na které byla mládež nazírala; dítky na př. z rozličných úmyslně upravených a snešených dřivek sestavují a staví sobě domečky a jiné předměty, v písku prstem nebo dřívěm všeliké tvary napodobují; kaménky a jiné tvarem stejně předměty dle počtu aneb jinak pořádají. Škole však pro obmezenost místa a času ze všech jiných pomůcek nezbyvá jiná než kreslení, jež zároveň pro velký význam svůj i k vyšším úkolům jest propravou řádnou. *Mládež, nazírávši při vyučování na některý předmět, kreslí jej po učiteli čarami jednoduchými na své tabulce.* Paedagogická důslednost a obezřetnost velí však, aby dítky vedeny byly k napodobení předmětu některého podle *tvaru polohy a směru* původního obrazu, a nerozumem bylo by žádati od nich, aby nazírávše na př. na strom, pírozeně vzhůru přímo se pnoucí, musily kreslit směr kmenu jeho čarou šíkmou, aneb poznavše dům o jednom patře a stál čtverhranný, byly nuteny kreslit dům dvoupatrový a stál okrouhlý.

Abi tedy pírozeně dalo se, musí mládež u počátečném vyučování ve čtení napodobovat tvary písmen právě tak, jak byly se ji u nazírání na ně objevily.

V nové čítance pro školy obecné i měšťanské, svazek I., užívá se všude na počátku písma psacího, proto že založena jest na zásadách metody psacího čtení. Učitel, veda tedy dítky k poznání tvaru hlásek (písmen), musí nevyhnutelně, čině tvary tyto na tabuli, též písma toho užívati, poněvadž by jinak, užívaje snad písma jiného (tiskacího), najednou dva sobě ovšem podobné, avšak přede jen nestejně předměty k nazírání předkládat, jiný totiž na tabuli a opět jiný v čítance. Kdo to zkusil, jak těžko jest opravit mládeži ještě těkavé i při největší didaktické opatrnosti názor pravý o jediném předmětu, přisvědčí nám, když díme, že není radno dvě věci — byť i podobné — v jednu a tu samou dobu k nazírání předkládati.

Učitel, napsav tedy tvar některého hlasu na tabuli psacím

písmem, jak užívá se ho v této čitance, vede dítky k tomu, aby nazírávše na něj, představovaly si jej právě tak, jak jej právě spatrují. (Od písma psacího lze v čas a snadno přejítí ku písma tiskacímu; to však nestaní se dříve, dokud dítky nepoznaly *všecky* hlásky a nedovedly rádně napodobovat jich znamení (t. písmeny). Nemalo přispívá k snadnějšímu takovému napodobování jednotlivých hlásků, navádí-li učitel dítky, aby, majíce pisadlo v ruce, ve vzdachu tím směrem rukou pohybovaly, jaký on při napsovaní rukou svojí sledoval. Při tom udává hlasitě vlastní směr tahu, na př.: učíme vláseční čáru šíkmou od levé ruky k pravé nahoru, nyní od konce hořejšího stínovou čáru šíkmou dolů, od první čím dále tím vzdálenější, zahněme ji dole slabě a tahněme odtud opět vláskovou čáru šíkmou nahoru, také stále od stínové vzdálenější, učíme ve směru stínové čáry na ni tečku (i) atd.)

Takto povstalo znaménko pro hlásku *i*. Nyní vybídneme dítky, aby samy pokusily se o napodobování tvaru toho na svých tabulkách.

c) Jak činiti, aby dítky cvičily se ve vyslovování hlásky poznané?

Když byly dítky poznaly novou hlásku, pro lepší ještě utvrzení a neméně pro zábavu napisují tvar její na tabulkách, při čemž samovolně i hlas jeho opět a opět vyslovují. Než, učiteli lze i jinak ještě zvýšiti v tomto ohledu činnost dítka a způsobi jím i zábavu velmi utěšenou, když předloží jím rozličné listy zřetelně popsané a má je k tomu, aby kdekoliv uvidí nově poznanou písmenu, ji sobě jmenovaly, tužkou ji přetrhly aneb tably po ní tak, jak jest napsána aneb vytisklá. Tohoto prostředku lze zvlášť s výborným úspěchem užiti u nejpředujiších čísel čítačky, kde jde hlavně o náležité poznání samohlásek, ačkoliv i všude jinde dobře se osvědčuje. Dobře bude též, když dítky na stěnných tabulkách vyhledávají, ukazují a jmenují hlasy písmen nových.

S. 7.

Jak činiti, aby dítky naučily se spojovati hlásky v slabiky a slova?

Když byl se učitel přesvědčil, že dítky zeela dobrě znají samohlásky: *i, u, o, a, e, ý* a dovedou rozeznávat i od *i*, á od *a* atd., jakož i jmenovati je a vyhledati ve slovech tu a tam ukázaných, když poznají takto i některou souhlásku, přikročí přirozeně ku spojování souhlásek se samohláskami. Nemalá to úloha! Vizme tedy, jak bylo by lze nejlépe sobě vésti.

Zprvu napiše se na levém kraji tabule na př. *m* a ná pravém samohláska *i*, a dítky upozorní se, jak, když tato znaménka daleko od sebe stojí, také hlas každého tvaru zvlášť pro sebe vyslovujeme, a že při vyslovování každého z nich též i ústa jinak nastrojujeme

a zvláště k tomu oivíráme. Na to se k sobě pořád blíž a blíže píší, jako:

<i>m</i>		<i>i</i>
<i>m</i>		<i>i</i>
<i>m</i>	<i>i</i>	
<i>mi</i>		

a dítky hlas těchto znamének jeden po druhém vyslovují a sice tak, že i čas, jenž mezi vyslovením blasu jednoho a druhého tvaru uplyne, stále bývá kratší. Konečně jsou již zcela při sobě (*mi*), a dítky bud' samy, aneb jak učitel činí, vysloví obě jediným douškem, jediným otevřením úst. To samé vykoná se postupně i s ostatními samohláskami (*u, o, e, a, y*), které rovněž takto s *m* spojujeme.

A tak bylo by činiti i při spojování jisté nově poznané souhlásky se samohláskami na zad aneb v před položenými. Dobре učinil by učitel, kdyby druhou písmenu buď rukou neb knibou zakryl, aby některé z dítěk hlas první tak dlouho drželo, až by druhá objevila se; hlas této aby pak na rychlo přidalo ku hlasu písmeny první, aniž by se při tom ústa na novo musela otevřít, jako na př.: *m — á = má*, *m — y = my*; *m — i = mi**). Když se byly dítky takto cvičily, mohl by učitel ještě i jiný způsob zkoušeti. Napíše totiž na tabuli souhlásku a navádí dítky, aby vyslovujice a držice hlas její až do napsání jiné samohlásky, s touto opět rychle ji spojovaly:

Samohlásky bylo by jen tenkráte před souhlásky klásti, kdyby šlo tu o poznání jména souhlásky, jak ukázáno to v každém z prvních odstavců staré čítanky (na př. *m — em, f — ef*), aneb kde bylo by v řeči takých skutečných spojení, aby samohláska, v předu jsouc umístěna, nebyla samostatnou slabikou, jako na př. při č, ž, ř, vo tvarech: *uč, už, oř* a j. — K tomu všemu zvlášť dobře hodil by se přístroj upravený v ten způsob, aby kdesi pevně vztyčena mohla být souhláska, k níž vhodně bylo by lze přidávati s obou stran i samohlásky i souhlásky, aby takto tvary, s nimiž při čtení prvních cvičení čítanky stýkáme se, docházely náležitého znázornění.**)

Dovedly-li dítky již jednou spojovati s jistou souhláskou samohlásky, mají-li již hotové tvary, jako: *má, ví, dá* a j., bude jim snadno přidávati k nim ještě jiné hlásky, jako na př.: *mám, dám, vím* a p. a později při č. 37 atd. jisté skupeniny hlásek, jichž vyslovování nebývá právě lehké.

*) Rozdílu u vyslovování *y* a *i* nechť plně povždy šetří se, jakož i rozdílu *y — y'*, *i — i'*, *a — a'* atd.

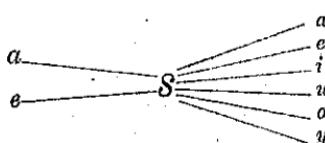
**) Podobný přístroj vykazuje již zpráva o výstavě vyučovacích prostředků ve Vídni až do 15. března 1802 trvavši, jenž byl u příležitosti této velmi vřele odporučen.

§. 8.

Jak bylo by u této věci nejlépe sobě vésti při jednotlivých cvičeních čítanky.

Nejprve bude o to dbát, aby dítky nazíraly i na hlas i na tvar souhlásky, která v čele cvičení jest postavena. Když to bylo se stalo, cvičme dítky ve spojování této souhlásky se samohláskami v ten způsob, jak na počátku předešlého §. ukázáno. Tak na př. při s:

s — a (sa), s — á (sá), se, sé, si sí, sy, sý, so, sů; — as, es: aneb:

Pořádek, ve kterém samohlásky přidáváme, může být libovolný, pouze ta okolnost, že třeba ustavičně znamenati rozdíl mezi samohláskami krátkými a dlouhými, jakož i mezi i a y, vyžaduje ohledu zvláštního. Časté měnění pořádků má ovšem výhod velikých, proto rozmanitost svou baví. Stalo-li se již jisté spojení (na př. sa) dobře bude vésti dítky, aby vyhledávaly některá slova, v nichž spojení to na jevo staví se buď na konci neb na počátku slov; jako: salát, sazenice, samota, basa, mísa, kosa a j.

Cvičení toto nemůže ovšem dlouho trvat, proto že jde tuto především a hlavně o čtení.

Při nejprvnějších cvičeních, jako č. 5. 6. 7. 8. a 9., bude třeba psát napotom na tabuli i tvary, jež jsouce ovšem jednoslabičné, mají přede na konci souhlásku, jako na př. u v: vám, mám, pun, páv a j., aby dítky ještě před čtením na čítance překonaly obtíže, které při spojování tuto patrně jeví se. Později však nebude toho třeba, a bylo by to spíše nevčasné hovění. Po přípravné této práci přejde se ku čtení čísla čítanky, o které to právě šlo. Již dříve ukázáno, že při jednotlivých slabikách, jež vznikly ze spojení jisté samohlásky se souhláskou nově poznanou, dobře bylo by jmenovati slova, v nichž tato slabika přichází, a tak zároveň i platně posloužíme, když při prvním čtení každého nového zjevu (slova, věty) pozastavíme se a něco k němu přidáme, aby dítky byly příjemně haveny, jakož aby stalo se také jakési přiměřené vysvětlení. (Viz o tom praktickou část spisu toho, přiblížuje ku jednotlivým některým číslům čítanky). Na to přišlo by druhé i další čtení článku, při čemž hlavně o to bylo by dbát, aby dítky hbitěji četly a zůstávaly u čtení státi při jednotlivých znaménkách, jako , . ; ! ? — Počátkové všimání si znamének rozdělovacích.

§. 9.

Jak činiti, aby dítky byly v tom utvrzovány, jak naučily se na jednotlivých číslech čítanky čísti?

Učení a cvičení dává umění. Tohové povědění právě velevýznamné, a netřeba ku znění slov těchto ještě velkých dokladů, protože ze zkušenosti v dostatek jest známo, jak pilná potřeba káže, aby člověk v tom, co poznal a čemu se byl naučil, také pilně byl cvičen a utvrzován. Majíce ukázati, jak bylo by vedle znění slov shora uvedených právě v tuto dobu vyučování ve čtení nejlépe vésti, přiblížněme předeším k tomu, co a jak na nejprvnějším stupni (poznávání hlásek) bylo činěno. A tu staví se nám na mysl, jak, měvše utvrzovat dítky v poznání hlásek a tvaru písmen, naváděli jsme je, aby mimo jiné také pilně napisovaly na tabulkách svých písmeny. Způsobu toho, v přirozenosti základ majícího, dobré bude i na tomto druhém stupni užiti. Dobře se tedy stane, když po přečtení jistého článku až po číslo 46 budou na tabulkách svých opisovat (vlastně napodobovat) tvary (slova, věty) buď celého článku aneb aspoň jednotlivých částí jeho a napotom zase čísti, co byly napsaly.

§. 10.

Jak činiti, aby dítky poznaly, co jsou samohlásky, dvojhásky, souhlásky a polohlásky, jakož i aby všimaly sobě délky a krátkosti hlásek a způsobu, jak délka znamená se.

a) Když bylo několik předních čísel čítanky řádně vyřízeno, může učitel ve zvláštní hodině z těch čísel, jakož i z materiálu za výkladem těchto čísel podaného napsati na tabuli některé části, avšak tak, aby i slova i věty byly řádně zastoupeny, na př.: *mám, umím, pumpa, páv, sudy . . . ; my máme mapy; pes se sápe; ovce bečí, opice požívá ovoce . . . , máme byt vymýtí* a p. Na těchto příkladech vysvětlí, co jest věta (právověd), když t. o něčem něco povíme, čemu se rozumí. Dítky vyhledávají pak samy z uvedených příkladů věty, uvádějí i jiné jim známé.

b) V jinou hodinu zase napiše více přiměřených vět, jako: *Teta má páva, Ovoce bývá červivé. Opice požívá ovoce. Dub bývá dutý* a p. Učitel, čta nyní větu, zůstává při každém jednotlivém slově poněkud státi a zároveň odděluje je kolmou čarou (|), což dítky po němu na tabulkách svých činí, na př.: *Teta | má | páva |*, a takto zároveň ukáže, co jest slovo (část věty). Dítky mohou i jiné učitelem udané věty napisovati, oddělujíce slova čarou (|), až konečně sdělí se jim, že netřeba vždy čáru kolmou mezi jednotlivá slova klásti, že t. dostačí, když slova dále od sebe psána jsou. Při čtení bude nyní dítkám ve vedlejším cvičení znamenati, četly-li věty aneb pouhá slova.

c) Po čase velí zase postupně, aby dítky udávaly a napisovaly slova některá, jako: *boby, máme, sud, sedláme, pán* a p. Učitel ukazuje nyní dítkám, že v každém cvičení čítanky, kde buď jedna nebo více hlásek jedním otevřením úst vyřknuto bylo, spatrují vždy čáru vodorovnou (—), jakož že sobě posud při napodobování takových cvičení a příležitostech jiných podobně počínaly, kladouce čáru tutéž. I sděluje dále, že témto částem slov, kterým, pak-li o sobě je vyřknem, nerozumíme, *slabiky* říkáme, že jsou tedy slabiky částkami slov, rovněž jako jsou slova částmi vět (průpovědi). Dítky udávají nyní slabiky jednotlivých slov aneb přidávají k udaným slabikám jiné, tvoríce takto slova, na př.: *ma* = maso, malina, malý; *le* — leze, lenoch, letí a p.

Cvičení toto musí dle potrvati, aby mládež naučila se slabiky rvzdělovati pokud lze rádně a správně, při čemž stane se i poučení, že jsou slova jednoslabičná i víceslabičná. Příležitostně udávají dítky slova jedno- dvou- i víceslabičná, při čemž je učitel navádí, aby tvorily ze slov jednoslabičných slova dvou- a pokud lze i víceslabičná, na př.: *strom, stromy, stromoví, dům, domy, domácí* atd.

Dále bylo by takto ukazovati, učiti a cvičiti:

1. že jsou hlásky částmi slabik;
2. že jsou hlásky, které jmenují se samohlásky (protože bez pomoci jiných hlásek dosti jasně se vyslovují), a opět jiné, jež slovou *spoluhlásky* č. *souhlásky*, protože vždy s některou samohláskou vysloveny bývají;
3. že máme též dvojhásku *ou* a polohlásky *l, r,*
4. samohlásky že jsou buď krátké neb dlouhé; krátké že nemají žádných znamení aneb toliko bod (.), dlouhé však že znamenáme čárkou (í, ó, ú) aneb kolečkem (û).

O tom mají dítky již vědomí po delším cviku nabytého, a proto bude práce ta nejvíce k tomu směřovati, aby *co mluhavě se kmitalo na myslí, došlo světla jasného*. Mezi tím došlo se až ku č. 33, a dítky znají i hlas i znamení hlásek všech, ba ani jmeno souhlásek není jim neznámo, protože při čtení jednotlivých článků a napisování bylo k tomu později přihlízeno. Tu naskytuje se konečně vítaná příležitost, aby dítky učily se znáti podstatný rozdíl mezi *evukem a jmenem souhlásek*. Což aby se jasně osvětlilo a došlo pravého poznání, jakož i praktického upotřebení, musí dobré projít se jednotlivá první čísla čítanky tak, aby dítky jmenovaly při napisování toho, co diktuje se jim, hlasitě jen *jmeno písmeny*, kterážto práce zvlášť dojde ulehčení, bude-li spojení hlásek, jež diktují se, zprvu jednoduché, sestávající ze souhlásky a k ní přivěšené samohlásky, aneb naopak, jako: *má, mé, em, pé, ta* atd. Tak udávaly by dítky ku vybídnutí „piš:“ *má — em — á (má), pé-i (pé)* a p. Později ovšem nebude jim s obtíží činiti také při psaní jiných, složitějších tvarů taktéž, na př. při slovu *mám = em-á — em.*

Mezi tím došlo se u čtení až po č. 47, a dítky učí se abecedě, jmenují malá i velká písmena písma psacího.

§. 11.

Jak činiti, aby dítky naučily se znáti velké písmeny a obracely pozornost svou k tomu, kdy se jich užívá, a zároveň všímaly sobě znamének rozdělovacích?

Než dojde se ku č. 47, může učitel u příležitosti cvičení ruky a při kreslení pro zábavu cvičiti dítky také v napodobování velkých písmen, které stejně jsou s malými, jak na př. sestaveny jsou:

N-n, M-m, V-v, O-o, C-Č, c-č, atd.

Při tom bude hlavně napisovat je — malou a velkou — tak aby dítky dobře mohly nazírat, že jsou sice stejné, ale první že je malá a druhá velká. Nepatrne rozdíly nejdou beztoho zrakům dítek a p.

Kde by lišily se tvary malých písmen již patrněji od tvarů velkých, musí učitel vždy s dítkami pozorovat tvary oba a cvičiti mládež v napisování těchto nových zjevů. Porovnání lehké bude, když nejprve vytneme, co oba tvary mají stejněho a v čem liší se a p.

Při postupném čtení jednotlivých článků nabudeme dosti příležitosti, aby mohly dítky i ze zdálí i z blízka všímati sobě také znamének rozdělovacích. Než, třeba příležitostně jim ukázati, že bývá na konci věty

- buď (,), když byli jsme něco dopovíděli;
- buď (?), když tázali jsme se;
- buď (!), když na někoho voláme; dále že když po takovýchto větách následují jiné, píše se první slovo druhé věty velkou písmenou.

Jinde zase uchopí se vhodné příležitosti a ukáže snadno, že bývá čárka (,) mezi jednotlivými slovy stejnorodými aneb mezi krátkými větami, které k sobě náleží; mezi delšími větami k sobě náležejícími že stává (:), a opět jindy vede dítky k znamenání, že po (:) následuje obyčejně to, co někdo povídá.

P o z n. Věc tato, na tomto stupni vyučování vedlejší, vyžaduje také vedlejších ohledů a nesmí stavěti se na jevo ani nuceně ani těžce, nýbrž jako ze hry.

§. 12.

Jak činiti, aby dítky naučily se čísti též písmo tiskací.

Umějí-li dítky již hbitě čísti na čítance celistvé články od č. 1*) započaté, nebude jim s velkou obtíží, aby poznavše tvary písma tiskacího, i články tímto písmem vytisklé dovedly brzy na to čísti. Aby toho docílilo se, bude nejlépe činiti takto:

*) Strana 51.

Mezi tím, co dítky cvičí se dále ve čtení písma psacího na článcích čítanky, může učitel příležitostně napisovat na tabuli vždy několik písmen písma tiskacího a sice vedle tvarů jim dostatečně již známých, a porovnává nové dosud neznámé jim tvary se známými. Protože písmeny ohého druhu mnoho mají podobného, doveďte dítky brzy a lehce k cíli, protože věci sobě podobné lehce poznání dochází.

§. 13.

C. Jak bylo by při čtení pokračovati u cvičení smyslů a řeči?

V §. 3. bylo již ukázáno, jaký jest vlastně obor vyučování názorného (cvičení smyslů a řeči), ba jest tam i udáno, že v době přípravy ku čtení bylo by zvláště dobře vésti dítky, aby znamenajíce a jmenujíce věci blízko jim ležící, všímaly si též poměrů prostorových, cvičíce současně ruku.

U příležitosti té ukázáno zároveň, jak vše to musí dítí se způsobem přirozeným, nenuceně tedy a jako ze hry, a že učitel, převzav dítky z lůna žití rodinného — ze života, musí vésti je tak, aby při tom život opět se budil a zmáhal. Tuto budíž nyní naznačeno, jak vlastně bylo by pokračovati u vyučování názorném a jazykovém v době, když mládež již čísti se učí.

Při čtení jednotlivých čísel čítanky od 1—46 objeví se mnohé věci, které dítkám nejsou známy nebo aspoň ne dosti jasny. Tu již bude učitel hleděti, aby ukazováním a vysvětlováním přispíval ku sesílení názoru dítěk a neméně též ku cvičení řeči. Než, to ještě nedostačovalo by. Potřeba káže, aby než dojde se k č. 47, vedle čtení ještě ve zvláštních hodinách pokračovalo se u cvičení smyslů a řeči. A odkud bylo by k tomu bráti nejlépe látky? Zajisté že především z celistvých článků, od č. 1. započato.*)

Znamenaly a jmenovaly by se dále:

- a) věci každému užitečné dle prostorových i časových poměrů a dle toho, jsou-li živé čili neživé, rostou-li čili ne;
- b) části jistého celku, jakosti a činnosti věci, účel, užitek, škoda atd.; při čemž ovšem musilo by užiti se modelů a obrazů, představujících věci, které ve skutečnosti před sebou právě nemáme, aby zvázornění pravé stalo se.

Dítky takto připraveny jsouce, byly by napotom při čtení článků, z nichž materiál ku cvičením těmto vzat jest, jak říká se, již doma. Četly by lehčejí a hbitěji, a učitel neměl by napotom jiné práce, než látku, jež vytčena jest v jistém článku, přiměřeně doplňovat a rozšiřovat.

Jak by všeho toho, o čemž shora promluvilo se, při čtení dalo se docílit, bude naznačeno v II., praktické části spisu tohoto.

*) Čtení poučné. Strana 51.

Část praktická.

A. Čtení počáteční.

1.

i u

Adam i Eva žili v ráji. Otec i matka starají se o mne. Svatý Ivan byl poustevníkem, žil v lesích o samotě. Co víte o Isákově? Bývám rád u dědečka. U kostela stojí kříž. Učitel učí. Uhel černý jest. Ucho na hlavě jest. Ve městě jsou ulice. Má uzel na zádech.

a

Osváld rád chodíval do kostela a modlival se. Orel a ostrý jsou draví ptáci. Olovo jest kov. Otec odešel do města. Ondřej jest pilný. Máme oči. Oves jest obilí. Nechoď okolo školy, ale chod' do ní.

a

Anna a Amalie rády se modlily. Učíme se čísti a psát. Adam byl první člověk a Abel jeho syn. Abrahama Bůh miloval. Anežko, pleť pilně. Akát jest strom.

c

Eva požila zapovězeného ovoce. Emanuel jest pilný. Eleonora jest mou sestrou. Eliáš byl prorok. Emil rád učíval se. Noe zachránil se. Esau prodal své prvorozentví.

y

Lípy jsou stromy košaté. Lékař dává nemocnému léky. Dudy znějí. Neposlouchej rozpuštělé kluky. Dary vděčně přijímej. Nohy části těla jsou. Vody hučí, lesy šumi.

2.

a e i o u y
a ē ī ī́ (u) ú ý

Voda teče. Sníh padá. — Len roste. Léky pomáhají. — Psi jsou dravci. Psi nemoc bývá nebezpečná. — Oděv má být čistý. O, kdybys poslouchal! Stromoví roste. V zahradě jest mnoho stromů. Malé strůmeky musejí se ošetřovati. — Ucho osla velké jest. Úško u jehly malé jest.

3.

m^{**})

Dal mi právo. Meleme. Moje maso. Musím jít. My máme míru. Péro jest mé.

4.

My píšeme, a vy čtete. *Má* jest kniha tato. Sestra má nové šaty. Co mé jest, neber. *Má-ma* nebo matka. *U* mé má-my dobré jest být. Miluji má-mu. O má má-mo, jak mám tě rád! *Mimo* má-mu byl zde také otec. *Máme* flinty a bodáky. Bratr umí hrát. *Umíme* běhati, skákat i plovati.

*) V cvičení, jak obsaženo v čítance, naalezáme krátké a dlouhé samohlásky po různu; avšak učitel musí před čtením přede poučiti dítčky o tom, že hlásky *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, *y*, mohou také dlouze vysloviti, a jak tato délka, znamená se.

**) Při každé nové hláskce staniž se nejprve cvičení v ten způsob, jak ukázáno v §. 7 části metodické, načež ať čte se. *My* v příložně této poznámky nic více neosvětlujeme, než látku v čítance snaženou.

5.

Děvečka ulila z hrnce mléka. Ulilo se polévky. Malý pán, malá paní, malé dítě. Málo máme, přidejte nám. Milý otče, milá máti, milé pachole. Milo jest nám tuto byti. Lámeme proutí. Lámalí suky. Kde láme se kámen, jsou lomy. Uломíme kousek dřeva. Lámalo a ulomilo se proutí. Ve mlýně mele se dnem i nocí. Meleme obilí, abychom mouky měli. Sestra umí háčkovati. Umíme na housle hrátí. Koule ulila se. Molí jsou malá zvířátká. Máme málo ulů, musíme ještě některé přikoupiti. My malí málo umíme, až budeme větší, budeme uměti více. Měmu mlému Emílu dobrě se vede. Emílie myla nádobí. Kdo mele? Málo umyla, musí tedy ještě dálé myti. Lilej jest bílá květina.

6.

Eva volá, a Adam přichází. I my voláme, ale nikdo neposlouchá. Vyvoláme otce. Vyvolati žáka, aby odpovídalo. Vilémova věneček ku svátku milé máti, a uvila jej brzy. Sestra malovala obraz. Matka milovala dítky své. Valí se mraky. Valíme sudy. Valili nádobí do sklepa. Valí se těsto. Valíme se ve trávníku. Valeli a nedováleli. Myslivec loví zvěř. My také lovíme, ale ničeho neulovíme. Rybáři lovili ryby. Kdo volí, tomu říkáme volič. Volíme spolužáka, který má jítí k panu učiteli. Volili přednostu. Máme vůli, abychom volili sobě, co nejlepší jest. Olovo jest kov. Levý bok, levá ruka, levé oko. Volové hloupá zvířata jsou.

7.

Sova v noci líta. Vosa podobná jest všeckle. Sivý holub, sivá holubice. Mísa masa na stole jest. Maso visí v krámě. Maso se solilo, aby nekazilo se. Solíme pokrmy, aby lépe chutnaly. Máme indlo soli, musíme ji tedy koupiti více. Selí dobrě vede se. Osíváme pole. Osívali záhůnky. Samé lesy v krajině naši

^{*)} Tvarů ničeho ještě neznamenajících nebudeme sobě tuť na dálé všímati.

jsou. Staré stavení sesulo se. Síla jest velká neb malá. Máme málo sily, proto že jsme ještě malí. Slunce sálá. Vysílali k otcí posly. Lisá se, když nestojí pevně. Těsto se mísí. Mísíme také pole. Mísili pilně, avšak nejsou dosud hotovi. My malí sili-váme, abychom lépe mohli práce své konati.

8.

d s v l m

Voda teče. *Domy* se staví. *Doly* hluboké jsou. *Sudy* jsou na vodu, pivo a jiné věci. *Sady* jsou na jaře zelené. *Ledy* pakají. *Vada* jest jako chyba. *Soda* jest látnka. *Vedu* dobytek na pastvu. *Vede* bratra do školy. Někdy vyvedeme také něco zlého, což býti nemá. Pták na strom sedá. *Sedáme u domu*, když prací svou vykonali jsme. *Sedávali sami u vody* a na rybičky dívali se. *Vylili vodu do sudu* a vezli ji domů. *Vídáme ledy u vody*, když zima jest. *Voda* se vede do domů, kde toho jest třeba. *Dáváme sodu do vody*, aby v ní rozpustila se. *Dolévali nádobu*, aby plna byla. *Dusili se v kouři*.

9.

t d l

Sedí tuto a odpočívá. *Tyto stromy* vysoké jsou. *Tato včetv suchá* jest. *Šli tudy* a byli u nás. *Táta* tolik co otec jest. *Teta* dala mně nový šátek. *Léto* čas roční jest. *Sítu* dírky má. *Tele* malé jest. *Mýto* u silnic bývá. *Teta* uvítala *Vítu*, když k ní přišel, a řekla: *O, ty milý malý Vítě.* On zase pravil: *Milá teto, mám vás rád.* *Vítě-li to, že jest již jaro?* *Mýlite se*, když myslíte, že za zlé nebujete trestání? *Máte* sítu nové. Nové koště dobrě mete. Nepozorný žák mate se. *Motali* se, neboť byli slabí. *Vymetete* pokoje, aby bylo v nich čisto. *Vymotáte* přízi. *Vyvoláte* souseda. *Vyvedete*, co vám bylo uloženo.

10.

k l t d

Oko v hlavě jest. *Kolo* u vozu jest. *Kule* sebíhá. *Kovy* v zemi jsou. *Kosa* k sekání jest. *Káva* se pije. *Kusy* dřeva v lese

ležely. *Suky* na stromě jsou. *Víko* pokryvá nádoby. *Kasa* na peníze jest. *Kýta* masa drahá bývá. *Léky* v lékárně se připravují. *Kovali* veliké *kosy*, aby mohli obilí sekati. *Kosáni* sekali luka, když tráva dozrála. *Mele-li* se tady káva, aby vařiti se mohla? Také kávy okusíme, jest-li nám ji matka dá. *Kolíky* se ulomily, a nemůžeme hráběmi hrabati. *Kusy* kola na dvore nelezly jsme. *Málo* máku, a těžko tedy koláče makové péci. Voda kálí se po déšti. *Vysoko* slunce jest. *Daleko* do města máme.

11.

Boby užitečné jsou. *Bába* stará jest. *Boty* na nohou nosíme. *Boky* na těle máme. *Body* děláme křídou, tužkou a pérem. *Kabáty* jsou staré neb nové. *Obilí* na poli roste. *Basa* bručí, hraje-li se na ni. *Tabule* jest věc školní. *Sobota* jest šestý den v týdnu. *Bílí motylkové lítali*, když léto bylo. *Sekalí obilí kosami* a napotom do stodol je odváželi. *Byli* oba bosi, a bylo oběma zima. *Obuli* se, aby jim bylo teplo. *Býváte-li u tabule*, abyste na ni psali? *Bude-li* léto již brzy? *Bylo* i bude, poněvadž to Pán Bůh tak nařídil. *Bude tady do soboty*, protože to otec nařídil. *Obáváme-li* se býdy? Ano, neboť jest letos příliš sucho.

12.

Víno nápoj jest. *Novina* byla nám sdělena. *Malina* chutná jest. *Kameny* na cestě leží. *Komínky* na střeše jsou. *Seno* se seče, suší. *Kolená* jsou části nohy. *Semena* dozrávají. *Nádoba* dutá jest. *Synové* nebyli doma, byli v kostele. *Nosili* vodu do vany, aby se mohli koupati. *Víno* dáno do nádoby, a napotom z ní pilo se. *Nese maso do komína*, aby udilo se. *Kamenů na luku* nenosí, protože tam škodí. *Neseme novinu*, že pan učitel uzdravil se. *Komu?* Vám, spolužáci. *Onomu velikému symu* stalo se neštěstí.

13.

Pivo se pije. *Topivo* rozličné jest. *Lupiny* zelenají se. *Pata* jest část nohy. *Kopyto* pevné jest. *Pánové* k nám přišli. *Pole*

za vsí jest. *Poleno* štípá se. *Pila* k řezání dříví jest. *Lípa* košatá jest. *Pávi* pyšní jsou. *Pásy* rozličné jsou. *Sypu* mouku do pytle. *Sypeme* peří do žoknu. *Sypali* písek na pěšinku. *Tepu* kov. *Tepeme* nástrojem. *Tepali* pilně. *Popálili* se, proto že k ohni šli. *Topili* dřívím. *Topíme* také uhlím. *Utopili* se, proto že do rybníka vlezli. *Padáme* na kolena, když modlíme se. *Lepíme* obrázky na plátno. *Píli* (spěchá) k městu. *Lepí* mazem. *Podá* chudému almužny. *Opásá* se mečem.

14.

Z S

Sáze jest, co sázíme. *Zima* nepříjemná jest. *Voz* dělá kolář a kovář. *Záda* nás někdy bolí. *Zelina* všeňjaká jest. *Zelená* jest tráva. *Louka* se zelená. *Zelený* palouk. *Vozka* veze obilí. *Vezeme* pány v kočáru. *Vozíme* rozličné věci. *Veliká zima* nastala; a zebe to, nemáme-li rukavic. *Ubozí si nezatopili*, proto že nemají ani dříví ani uhlí. *Zametáme* světnice. *Zamykali* pokoje, aby tam nikdo nevlezl. *Voda pole zatopila*, a nic na nich neroste. *Na voze* se vozíváme, když nechceme aneb nemůžeme jít pěšky. *Koza* je zvíře domácí. *Do zeli se dala*, poněvadž jí chutná. *Bude za to uvázáná*, aby byla potrestána.

15.

C S Z

Lavice jest ve škole. *Levice* jest ruka levá. *Ovoce* dozrává a čese se. *Opice* čtveračivá jest. *Police* nalezá se v kuchyni. *Police* nástroj jest. *Co to cupá cupity cupy?* a nedá pokoj? *Celé pole* bylo pocucháno, proto že se na něm dobytek probhánel. *Lesy celé* byly vykáceny, a nadělala se z nich pole. *Co to kuká na stromě?* *Kukavice* jest pták. *Cibule i locika* se sází, aby vydávaly užitku. *Cepy tepíváme do obilí*, aby se vymlátilo. *Cinové nádobi dala Emilie* do nové police, aby mu nebylo uškozeno.

16.

N N

Ruka část těla jest. *Rukávy* jsou u kabátu. *Rukavice* na ruce bývá. *Síra* nepříjemně voní (zapáchá). *Pára* z hrnce vystupuje.

Raci zpět lezou. *Ryby* plovou ve vodě. *Rosa* na lukách se třptytí. *Péro* ku psaní jest. *Rána* se obvazuje. *Ráno* časně vstávej! *Bory* vysoké jsou. *Borovice* je strom. *Kůra* na stromech jest. *Rovina* velká neb malá bývá. *Rovy* na hřbitově nalezáme. *Míra* rozličná býti může. *Víra* v Boha sílí nás. *Rudé* lice znamenají zdraví. *Bílé ruce* jsou okrasou. *Marie* párá rukávy, aby je spravila. *Voda* mívá ryby, raky a ještě jiná zvířata. *Co robíte ustavičně?* *Rukavice* z rozličně látky. *Co sekerymi porazili* v lese, na zahradě?

17.

Noha jest úd těla. *Nohy* také u stolu jsou. *Váha* má býti spravedlivá. *Váhy* nestejně jsou. *Hory* vysoké bývají. *Rohy* mají mnohá zvířata. *Parohy* jsou k ozdobě jelena. *Duha* na obloze ukázuje se. *Hody* slavili jsme. *Nehody* člověka někdy poučí. *Záhonky* jsou na poli. *Váhavé ruce a nohy* málo vykonají. *Husáci* husy kupovali a opět prodávali. *Rohatému se vyhýbáme*, aby nás ne-potrkal. *Zabili na mesi hada*, aby nikoho neuštknul. *Líná ruka* hotová blána, a pilná ruka pravé štěstí. *Nebohému zima* tuhá, když údy jeho křehnou. *Vino* pálí, pijme raději vodu. *Voda* hasí a chladí.

18.

Jaro nastává, a zima mizí. *Háje* rozkošné jsou. *Jahody* v lese rostou. *Já* půjdú do školy. *Jáma* hluboká jest. *Vojáci* bojují. *Zajíci* jsou bázliví. *Ryži* půdu, aby v ní rostlo. *Myži* ruce, aby byly čisté. *Lije* vodu do nádoby, aby nebyla o ni nouze. *Vojáci* mírají rány, když z bitvy přicházejí. *Jonáka* tu nezajali, neboť utekl. *Rána* se mu zahojila, poněvadž mu ji lékař pilně obvazoval. *My* se tady nebojíme, jako vy tamto. *Pijete-li víno* nebo pivo, které jsou nápoje silné? *Pijeme* toliko vodu, proto že jest nápoj nej-zdravější.

19.

Uši jsou k slyšení. *Hoši* hrají si na dvoře. *Koše* k nošení věcí jsou. *Nuše* také velká bývá. *Šupina* pokrývá jádro. *Šaty*

bývají buď staré neb nové. Šosy dlouhé neb krátké bývají. Široké pole někdy také dlouhé bývá. Košatá lípa pod okny stojí. Bílá košile sluší. Šedé mysi velké škody činí. Pišeme novými péry, protože stará již špatná jsou. Lenosí se povahuji, a pilní lidé neunaveně pracují. Do koší se dalo zelí, aby neslo se na trh. Rozumíme mnohým věcem. Mám duši, která jest nemrtelná. Duše naše nemírá, ubírá se na věčnost. Hora rysko jest, výše než palrbek; nebe ještě výše nalezá se.

20.

C C Z S

Ženy domácnost obstarávají. Muži také mimo dům rozličné práce konají. Růže královou květinu nazývá se. Káže na těle jest. Kožešina mnohých zvířat drhabá bývá. Žába kníkká. Žlu kryl naplněna jest. Žáci mají býtli mravní. Nože ostré bývají. Žito žaté se suší. Co žije na zemi naší, která tak krásná jest? Léku málo užíváme, jen když toho jest třeba. Kůže bílá naše tělo kryje. Žily duté v těle jsou. Žito, co na poli bývá, seká se, sní a váže, načež se do stodol sváží, mlátlí atd. Naši žáci se nemaží, protože se to nesluší. Žábu rábí kalužina, protože nalezá tam vše, čeho potřebuje.

21.

C C Z S

Oči mání k vidění. Čelo na hlavě jest. Kočí pány vozi. Kočáry drahé bývají. Časy se mění. Koláče chutnají. Čipera jest hystrý. Ryjíce jsou nástroje zahradnické. Kopáči, kopejte, sekáči, sekajte. Čemu, učíte se, žáci, ve škole? Pišeme a počítáme, čtemo, kreslíme, zpíváme. Čipera koláče jídá, když mu je někdo podá. Čilému se ponapoví, a on hned vyrozumí. Vite-li, co se ryjíci ryje, motykou kopá, sekérou seká? Do večera se vyčasilo, a bude zítra krásný den. Voda teče, hučí, ječí, stojí, mrzne atd.

22.

Z Z

Řepa na poli roste. Řeka hluboká jest. Řada vojáků, stromů atd. Řasy na očích jsou. Záře po nebi se šíří. Lidé volají, že hoří,

aby šlo se jim na pomoc. *Husiči vodu vozili*, aby oheň ubasili. *Kováři kovali železo* a dělali z něho stroje hospodářské. *Mečíři robi meče*, nože a jiné ještě věci. *Žáci času nemářili* a pracovali bez ustání. *Řeka vylévá se po poli* a čini velké škody. *Voda se vaří a vřít*, když dosti horká jest. *Vály bývají u pekařů*, aby po nich těsto váleli.

23.

Ucho také u nádob jest. Uchu náušnice sluší. Suchý strom, suché švestky, suchá pice. *Chudý mnoho trpěti musí.* Chudoba není hanbou. *Chorý muž, choré dítě.* Chalupa ve vsi jest. Chasa má pilně pracovati. *Chyba člověkem vládne.* Chocholy leckde nalezáme. *Lichý pokřik stal se.* Výchý ku drhnutí půdy slonží. Čicháme nosem. *Chytává ptáky*, což býti nemá. Míchá mléko. Spendlík pichá. *Chápeme-li, co se čítá ve škole?* Lenochy morí chudoba, pilné lidí občerstvuje práce. Chasa má se ku pochodu, aby na polích potřebných prací vykonala. *Co na nebi vycházívá za jitra, za večera?*

24.

Mířilo se, chybilo se, proto že špatně mířeno bylo. Suchota morí kořeny, vláha však je občerstvuje. Šijí na zimu kožichy, aby lidem zima nebyla. Ze řady nevycházejí, abychom pořádek nerušili. *Chytá raky na potocce* a prodává je ve městě. Veveřice ořechy jídá a dříve s nich slupku snímá. Eva jíchu míchávala a napotom pokrmy upravovala. Mají hochu chorého a pečují o jeho uzdravení. Pachole se zachovalo, jak sluší a patří. Suchá růže opadala, a čerstvá nově vykvétala. Košile se pere, máchá, aby byla čistá. Tabule se nachýlila, třeba dátí pozor, aby nepadla.

25.

Běda tomu, kdo zle činí. Běží, aby pozdě nepřišel. Obě oči zdravé jsou. Bělá se prádlo čisté. Věci nestejně jsou. Vězí v dluzích. Věří v Pána Boha. Věši šaty do skříně. Pěší vojáci na pochodou jsou. Pěna koním z úst vybíhá. Pěje skřívánek. Pěla pěnkava. Měří se plátno, sukně atd. Měli hojnost všeho. Země naše okrouhlá jest. Měchy v kovárně jsou. Bědovaly ženy, že bídu mají. Obě

sobě naříkaly, že jim nikdo nepomáhá. Co vidáme na měsici, když v noci po obloze pluje? Rybě, žábě voda milá; zdržují se v ní rády. Sově na věži se libilo, proto tam často přilétala. Co to na lípě libě pěje, když větorek příjemně věje?

26.

d d t t n n

Hádka vylézala. Kočata mňoukala. Kánata poletovala. Kuřata dobají na mezi, aby potravy sobě vyhledala. Žopana u domu vidáme a rádi se mu vyhýbáme. Co to tuká tuky, tuky a vydává takto zvuky? Líce byly podrbány a nebyly bladky. Koňové běhají. Voňavá voda jest příjemná. Huňáci, kam se ubíráš? Baňatá nádoba se rozbila. Ucho bylo utato, což bolest učinilo.

27.

de de te te ne ne

Dělo jest zbraň. Děva se děsila, když hluk zaslechla. Děde! mějte mne rád. Nemáme oděvu, musíme kupiti si jej. Nedělali, jak dělati měli. Nevedeli, co dobré jest. Riká tobě, co tě těší, aby ona také radost měla. Kotě těká a jest nepokojno. Tělo nástrojem duše jest. Lan běží po lese. Něco ve vaně neseme, a to vám nepovíme. Děva nemá řeči nemá, hoch nemý nemluví. Co viděli žáci ve vodě, když do ní dívali se? Dělává se do neděle, a v neděli odpočívá se. Peníze se podělily, a nebylo žádných více.

28.

dy di ty ti ny ni

Hody máme. Hodí a snad nedohodi. Chudý chodí, aby aspoň něco vyžebrał sobě. Tyrá zvířátka, a jest nehodný. Utírá sobě pot s čela. Tyče slabší neb silnější bývá. Tiše ve škole chovejte se. Rány někdy velké bývají. Raní se časem člověk zbraní. Nyní krásný jest čas. Není člověka bez vady. Dítě pláče. Děti mají pilné býti. Niti nemám, koupím si ji. Máti o dítce se stará. Co máte, děti, věděti a co na paměti máti, cletecete-li, aby byly z vás hodní lidé? Co věděli, pověděli, a čeho nevěděli, pověděti nemohli.

Lenivého dílo netěší, pilnému ale práce jest mila. Nedělá mu potěšení hra s hochy rozpustilými.

*Komu se nelení,
tomu se zelení.*

Kdo pilně pracuje, tomu dobré vede se.

29.

All

Ouly v zahradě jsou. *Louka* se zelená. *Mouka* bílá jest. *Údolí* někdy hluboké bývá. *Ouroda* pěkná byla. *Moucha* jest hmyz. *Koule* rychle se pohybuje. *Bouda* v zahradě bývá. *Roura* k vedení vody jest. *Bouře* hrozná byla. *Roucho* tvé ať vždycky čisté jest. Na louce se čistí seno a napotom sváží se. Ze žita se mleč mouka, a z mouky dělá se chleba. *Houbou tabule* se otírá, aby čistá byla. Ve vodě se dítě koupá, aby zdrávo a čisto bylo. *Moucha na roucho* sedá a nečistým je činí. *Kosou* seká se na poli obili, na louce tráva. *Pilou* řezávají tesaři, motykou kopávají nádenníci.

30.

f u

Fara obydli kněze jest. *Faráři* duchovní jsou. *Šafáři* na statcích hospodaří. *Fiala* na jaře kvete. *Houfy* děti sběhlý se na návsi. *Co to fičí* ve dne v noci? *Co to fouká* v lese, v háji? *Foukači* foukají fu a při tom veselí jsou. *Filipe*, co se to děje, že polepšiti se nechceš? *Kupuji bufy na zimu*, abych na nohy nenastydil. *Fúra* obili, fúra sena, fúra slámy atd. *Ce to bafá bafy bafy* a nedá pokuje? *Rodiče doufají*, že se tu něčemu naučíme, a proto nás sem posílají.

31.

j k

Ságó k vaření jest. *Gumiguta* jed v sobě má. *Guma* také školní věc jest. *Galilea* země jest. *Galesy* také k dělání inkoustu slouží. *Žáci* mívají gumu, aby papír sobě čistili. *Gumiguta* je jedovatá, a musí se opatrně s ní zacházeti. *Guma* pružná jest. *Ságó* může se vařiti, jest užitečné. *Kulaté galesy* bývají na dubě a spadají-li,

sbírají se. Goliáš veliký byl, a malý David přede přemohl jej. Gazela podobá se koze; u nás však nežije. Hugo se učí počítati, psáti, čísti atd.

32.

a, ě, á, ác, ás, áz, ách, áj,
oc, od, on.

Oč se hádáte a nemůžete se dohodnouti? Rodičové vaši toho nemilují, když ustavičně jste nesvorni. Ač nebyli hoškové velici, rádi se učili; byli tedy hodni. Uč se! a naučíš se. Aj, co se to děje, že nemáte pokoje? Ach, toho se nenadáli, že otec tak brzy umřel. Od potoka bylo slyšetí hučení. Od souseda k sousedovi spěchali. Až napišete, pojedete do dědiny, abyste pookřáli. Antoníne, kde jsi? On tu není, jest někde venku.

33.

abecedá

Třeba, aby dítky naučily se také jmenovati písmeny, jak po sobě jdou. Také nebude nevhod, když povelíme v příčině oživování látky, aby jmenovala se slova, která mají na začátku tu neb onu písmenu.

34.

Voda teče, jc tedy tekutina jako jiné věci, jako: oceť, pivo atd. Pivo, víno i jiné tekutiny do sudu neb do jiné nádoby lití se mohou; pevných věci přelévat nemůžeme, jako: dřeva, kamene a j. Lesy kácíme — abychom měli dříví — a sázíme — aby zase nové vyrostly. Pole oráme, aby byla země kyprá; do zoraného pole símě zaséváme, které, když zroste, vydá obilí, atd. Na poli obilí sečeme, sušíme, vážeme i na vozy dáváme, do stodol svážíme, mlátíme, abychom nabylí zrni, slámy atd. Ze země kovů dobýváme, z kterých napotom rozličné věci (jmennuj) vyrábíme. Žáci píši pery, tužkou, křídou. Sekáči sekají kosami obilí a trávu.

Tesáři teší sekerami neb řečí pilami dříví a staví z něho napotom rozličné budovy. Zemí ryjeme rýči a lopatami, načež v ní všecké rostliny pěstujeme. Kopáči kopají motykami, dělají díry na stromky, stoky na vodu atd. Co na váze vážíme, a jaká váha bývá? Co

měříme metrem, litrem, gramem atd.? Co litá a nezůstává na jednom místě? Co páli více neb méně? Kuřata zobají, aby se nasytila. Co činí jiná zvířata, aby se nasytila? Děti se učí, aby umění nabyla, a stali se z nich lidé vzdělaní. Učení dává umění; proto učeme se pilně. Takové bývá dítě, jaké je vychování jeho; bud dobré neb zlé, mrvné neb nemrvné atd.

35.

Děti mají činiti, co poroučejí rodiče; Pán Bůh tak činiti nařídil. Žáci ať konají, co nařizují či velí učitelé; nehodní žáci tak nečiní a bývají za to trestáni. Ládě velici i malí, bohatí i chudí konati mají to, co líbí se Bohu; litujeme, že někdy tak nečiní. Také se mají varovati toho, co Bohu milé býti nemůže — nemají nikdy hřešiti. Udělíc-li co chudému, budete za to miti odměnu od Boha; pán Bůh dobré odměňuje a zlé tresce. Nalezené věci u sebe chovati nebudeme, ale dáme je tomu, komu náležejí; a tak vykonáme vůli Páně. Komu pomůžete, od toho i vy pomocí naditi se můžete, až budete nouzi mít; pomáhejte tedy, kde a jak můžete. Ochota dítěte milá je cizímu i domácímu — když dítě rádo a brzy koná, co se hodí, tuž mají z toho radosť lidé všickni; — ale dítě neužité — které jen samo vše chee pro sebe — nelibí se nikomu. Neděkuje-li dítě za málo, nedají mu lidé ničeho — buďme tedy za všecko, co nám kdo prokáže, vděční a děkujme. Řecí ledáčeho můžeme dokázati, ale i ledaco pokaziti. Mluvme tedy povždy dobře, přimlouvajme se za jiné atd., a bude dobře. Jaké bylo vaše dílo, taková bude i večeře (odměna, mzda) vaše. Jaká práce, taká odměna.

36.

Les k užitku jest. Let ptáků rychlý jest. Len rostlina jest. Led chladný jest. Lev zvíře jest. Lék pomáhá nemocenému. Lež hřichem jest. Laní ozdobou lesní jest. Lod pevná bývá. Luk stroj jest. Lid rád jest vesel. Mech rostlina jest. Měch v kočárně bývá. Med sladký jest. Met, kde toho třeba. Matka o dítěti péčí má. Mošna na těle žebráka visí. Ves na venku jest. Velký pán, velké domnění. Volba dobrá byla. Vál hloupý jest. Vak žebráku náleží. Vaz na těle jest. Vír škodí. Výr jest pták. Sad milý jest. Sál z dolu dobývá se. Suk na stromě jest. Sud dutý jest. Sít na ryby strojí se. Sýc pták jest. Sýr chutný jest. Šat všeliký jest. Šíp ostrý jest. Dar milý bývá. Dům budova jest. Den jasný bývá. Dech slabý jest. Dub vysoký jest. Duch oživuje nás. Div stal se v Káni Galilejské. Důl obdrželi jsme. Oděv sluší. Děvče mrvné býti má. Das (zlý duch) pokouší nás. Chudas nevěděl kam. Tam jdi, odkud milost Boží přichází.

Tak člň, jak Bůh velí. *Tok* velký jest. *Potok* vlévá se do řeky. *Tuk* užitečen bývá. Na útěk dal se zlosyn. *Žal* a chybil. *Utal* mu ucho. *Utište* se, jinak najdeme vás. *Kos* pták jest. *Kov* nerost jest. *Koš* přístroj jest. *Kád* nádoba jest. *Kus* čášť jest. *Kůl* u stromu spočívá. *Keř* rostlina jest.

Bos byl, a nikdo mu obuvi nedal. *Bok* pravý neb levý jest. *Bol* zdraví škodí. *Bor* lesík jest. *Bod* bývá někdy větší. *Neboj* se, Bůh ti pomůže. *Buk* strom jest. *Bič* nástroj jest. *Byt* volný neb nevolný bývá. *Bůh byl*, jest a bude. *Běl*, a bude bílo. *Nos* na hlavě jest. *Nes to*, jinak já ponesu. *Nech toho*, jest to zbytečné. *Nás* otec dobrý jest. *Nic* na světě není bez účelu. *Nít* tenká jest. *Peň* na stromu jest. *Pán* velký někdy malým se stává. *Žopan* zvíře jest. *Pes* hlídá dům. *Piš*, jinak já budu psát. *Pot* na čele bývá. *Parno* v létě velké bývá. *Pět* není šest. *Pětka* není desítka. *Zed* vysoká neb nízká bývá. *Zad* není před. *Žel* toho, že hřešil jsi. *Žal* není radosť. *Živ* bud. *Pažit* zelená se. *Cep* ku mlácení jest. *Cit* příjemný neb nepříjemný bývá. *Cíp* také u koště bývá. *Cíl* mějme stejný. *Cívka* dutá jest. *Čech* potetivý jest. *Čep* u sudu jest. *Čáp* na dvoře bývá. *Čas* nestejný jest. *Rak* leze na opak. *Rok* není vždycky stejný. *Rek* nebojí se. *Ryl* a nedoryl se. *Řeč* se mluví. *Řež* a nepořež se! *Hál* pastýř mívá. *Hák* v lesích bývá. *Had* jed v sobě mívá. *Hod* neštastný bývá. *Háj* rozkošný jest. *Chod* někdy obtížný bývá. *Pochod* ať rychlý jest. *Chochol* má leckteré zvíře. *Jez!* *Jed*, můžeš-li. *Jen* nikdy nezavadí. *Jan* hodný byl.

37.

ml vl bl pl dl tl
zl sl hl chl kl

Žák sedí a *mlčí*, jest hodným. *Mlč*, žáku, dokud tě nevolají; až tě zavolají, napotom mluv. *Hoch* kousl do jablka, ale jablko bylo kyselé. *Pes mlsal*; nebudl sám mlsavý. *Byl mlsný*, a za to dostalo se mu pokuty. *Zalezl pod lavici*, ale musel vylezti. *Ulechl si pohodlně*, a vstal nepohodlně. *Kámen padl a bouchl*; neházejte kamením. *Pes utekl se a utekl*, avšak přiběhl zase. *Vozka vezl obilí, zeli, potraviny atd.* *Káň táhl* a byl unaven. *Posel nesl nůži* a byl také unaven. *Sedl na kámen, aby si oddechl*; zatím usnul. *Zametač metl a nedometl*; pekař pekl a nedopekl. *Hošik upadl* — byl slab —, slzy mu tekou; již utichl, dostalo se mu pomocí. *Ovce má vlnu*, která velmi jest užitečná. *Vlk udávil ovcí*, nemohl vrátit ji; je hltavý mnohý tvor.

*mla vle sly dlou tlu kli člo
ble ple zla hla chle šla žlu*

Šedé vlasy nebývají na mladé hlavě, ale zdobí hlavy stáří. Za zlé činy člověk slávy nenabývá, ale za dobré Boh odměny posílá. Mluv jen to, co mluvit máš; lháři se pravdomluvný nevyrovná. Tlachavého mluvky neradi posloucháme; za to muže pravdomluvného rádi máme. V létě cítiváme teplo, na podzim chlad; v zimě za to máme nehod dosti. Šlépěj do písku se vytlačuje, proto že písek k tomu se hodí. Metla šlechá, aby byly dítky hodné. „Metla vyhání děti z pekla.“ Vlak se vleče — jede zvolna ku předu. Plž se plze, proto že nemůže běhat ani litati. Ve mlýně mele mlýnář obilí, aby lidé mouky měli. Mléko je nápoj zdravý. Služka slouží věrně a poctivě. Za službu se jí platí. „Nikdo bez práce nejí koláče.“

38.

*dr tr zr sr vr br
hr chr kr*

Trní oděv trhá, proto že jest ostré. Na drně sedáme, abychom sobě odpocínuli. Suché kolo vrzá; musí se namazati. Kamení se hrne, když povodeň nastává. Zrní ve mlýně se drtí, aby stala se z něho mouka. Váž hrčí, když koně prudké jsou. Vítr hučí, vánek věje. Veliký vítr sluje vichři a ten škodlivá. Prší, a to rolník rád vidí. Rána krvácí, a lékař ji hoji. Cukr jest sladký a peluněk hořký. Kopr voní a slouží v knichyních. Kapr ve vodě pluje, skřivánek pěvcem sluje. Krkavec lítá, a dravec hltá. Holub vrká, a vodička srká. Koza trká, poněvadž má rohy. Srna běží, ježek se ježí. Za srnou se žene chrt, aby ji uchvátil. Pilného učení nemrzí, lenivého všecko omrzí. Útrpnému je chudého lito; má srdeč. Milosrdný pomáhá chudému (milosrdný Samaritán), ale hrdý chudým pohrdává. Kýž by tak nebylo.

*mru vra dra tru kro
bra pro zra hru chra šrou vře při*

Mrasy pomínily, netrápí nás více; za to jasné slunce pomáhá, aby světla a tepla bylo dosti. Krávy zase mají trávu zelenou a jiná zvířátka stravu milenou. Seno hrdběmi se obrací a hrabe, aby uschlo a do stodol svezeno být možlo. Zralé obilíčko klade srp nebo kosa; má z něho užitku bráti pán i chasa. Prádlo suší se na slunci, fialka a růže bývá na věnci. Vrata se posud

nezavřela, poněvadž se chasa nescházela. Zloděj kradmo do přibytku se plíží, a zlo domu více a více se blíží. Oko i ruka drahý je poklad; važme si těchto věcí vzácných. Chromý u chrámu sedí a žebře; máme se nad ním slitovati. Slepý také prosí; bohužel někdy nadarmo. Dobré srdce od nich se neodvrací; hodní lidé přede jim pomáhají.

39.

st ct st št sk

Most přes řeku vede. *Host* někdy milý bývá. *Půst* církví přikázán jest. *Trest* zlého nemine. *List* někdy prázdný bývá. *Prst* na ruce jest. *Dost* toho mám. *Jedenáct* hodin. *Patnáct* mužů. *Hrst* zrn. *Srst* všetiká bývá. *Kost* v těle jest. *Čest* drahocenná jest. *Radost* posiluje. *Žalost* sklívá. *Slabost* malomocný činí. *Mladost* radosť. *Děst* náuitečný bývá. *Plášt* tělo pokrývá. *Poušt* není ráj. *Vosk* měkký jest. *Lusk* chutná. *Pysk* čás obličeje jest. *Lesk* libí se. *Blesk* překvapuje.

sto stě cti čtu ště vtá ptá kte chti kdo zde bdi lká tká sko ško

Na pahorek cesta vystupuje, a po ní poutník vykračuje. *Na* vršíčku stojí kostelíček a opodál zase pahrbeček. *Ze* skály se prýšti voda čistá, poživejme ji moudře. *Studánka* má vodu studenou; některý pramen zase teplou. *Pilného* žáčka čtení těší, protože se něčemu naučí. *Rok* má čtyři počasí a týden sedm dní. *Zda-li* to víš, že Bůh všude vládne. *Na* jaře dostávají rostliny štávu, aby dobře růstí mohly.

Ptáci se vracejí, když čas přichází. *Pilný* žák i v zimě chodí do školy, aby naučil se. *Pilnému* se štěstí dostává, neboť pilnosti Bůh přeje, ale z lenivosti bývá škoda jistá. „Komu se nelení, tomu se zelení.“

Přivětví pohliží vescele, vše jej těší. *Mrzutý* se často škarádívá, nemá z ničeho radosť. *Ubohý* lká a nařlká, poněvadž nikde nedaří se mu. *Potkalo* ho neštěsti, on ale důvěroval v Boha. *Otec* trápívají starosti veliké; chce, aby v rodině jeho dobré se vedlo. *Matka* bdi u dítka nemocného, aby zachránila je. *Dobré* dítě cti rodiče i jiné starší lidi, poněvadž jest to zákonem Božím nařízeno. *Poctivý* cizího se nedotýká; váží si jméni a cti jiného. *Kdo* stojí o cizi, přichází o své, tak praví přísloví. *Ptáme* se, *kdo* zde bdi tak dlouho do noci, nemaje pokoje? Je to tkadlec, který plátno tká, a tak prací poctivě se žíví — nezahálí, ale pracuje.

*chva dva svo šve kve lvo rve
tve zve žve řve*

Vil řve; stýská se mu aneb má hlad. Lvové silněji řvou; proto že mají více síly. Ohonem švihadlo a uchem stříhají. Co uchvátí, nikdo jim nevyrve; — co lvové násilně sobě vezmou a čeho již mají, toho jim nikdo neodejme. Třešně kvetou na jaře a vydávají napotom chutné ovoce. Švestky zraji na podzim a jsou zdravým pokrmem. Svého si hled, cizího necht! Co tě nepálí, nehas. Sám se nechval ani nehaň! (Vlastní chvála smrdí.) Ke zlému nikoho nesváděj! — Bud jenom sám hodným. Zvykej práci! — Nebud' leniv. Nerozumne nežvástej! — Zbytečně nemluv. Tvůj pohled bud přisný, tvé slovo upřímné.

*dme tma smí zmi hma chmo
kmi rmu jme*

Měch se dme a stává se širším. Smutný se nesměje, veselý se raduje. Rmouti se, že nešlo dle něho. Má zármutek, že umrel mu otec. Voda se dme a vystupuje. Vlna zmitá lodici, a lidé v ní bázni se třesou. Chvátáme k městu na trh. Tmí se, ale zase vyjasní se. Setmělo se, byly velké mraky. Je tma, neboť slunce nesvítí. Nebe je zachmuřeno, bude pršeti. Světlo hmitá se, a my dobře věci nevidíme. Prstem hmatáme a znamenáme, co tvrdé, měkké atd. Máme hmat, máme ale také sluch a čich. Dřevo je hmota a bývá tvrdé neb měkké. Rmen roste na poli, také jiné ještě rostliny tam jsou. Z masa vaří se polévka, která člověka sili. Jez, ale s měrou, a nebud' nestřídmy. Chmel se dává do piva, aby bylo hořké a chutnalo. Voda v moři je hořká a slaná, voda v studni ovšem jiná jest. Bud smršlivý, a lidé budou tě milovati. Jak se jmenuješ jmenem křestním. Jak se jmenuje tvůj otec a tvá matka?

*sno dne tnu lne hně kně
vnú mno zna žne*

Slyšíme zvonů a spěcháme do chrámu. Nastal den, přestal sen. Dnové rychle mizejí, hledíme použití jich dobré. V noci spíme, ve dne bídíme. Snové nás děsí i těší, lépe ale, když o ničem nezdá se nám. V zimě sněhu mnoho bývá, jaro krásných dnů zas mívá. Je zima a mrzne. Mneme si ruce, abychom

se zahřáli. Ve žních žnec obili srpem žne, a sekáč kosou seče. Snopy vásžeme a na hromadu snášíme, načež do stodol je svážíme. Hnuly se vozy s nákladem a ku předu šly. Voda ke dřevu lne, tuška ku papíru; lněte i dítky vy u lásece jeden k druhému. Kněz se modlí a my s ním. Pěknou knihu rádi čteme, aby chom se poučili. I mistr tesař někdy se utne, když opatrný není. Vnuk miluje svého děda a syn svého otce. Rád s ním chodí a o rozličných věcech rozmlouvá. Nahněvej se na mne, neublížil jsem tobě! Snášej se dobré se svými známými a milujte se vespolek!

43.

psa vše jsi vzy bzu vše mše mži lži vči

Žáci učí se psáti, čísti a počítati. Jsou-li při psaní pozorni a práci bedliví? Jsi-li poslušen, pilen, mraven? Proč jsi nebyl včera ve škole, když nic ti nescházelo? Psové štěkají, a kocourí mňoukají. Slyšíme psy štěkatí a vrány kvákati. Vrata v čele domu se otvírají a opět zavírají. Vzácny host k nám přichází a nevzácný od nás odchází.

Včela bzučí a z úlu vylétá. Ssaje med a nenávidí jed. Včely nejsou čmelí, husy nejsou hmyz. Kámen bývá omšen, není tedy vždycky bílý. Omšený kámen je zelený a není tedy modrý. Když málo prší, pravimo, že mří; i malý déšť v čas dobrý bývá. Voda vsákla v zemi a nalezá se tedy v ní. V žilách je krev, která život udržuje. Vše na světě pomíne, a nic nemá tu stálosti. Všickni lidé pomrou a odeberou se na věčnost. Lži se varuj a mluv pravdu.

44.

*mlu smlu vla zvla dlou zdlou tlu stlu klí
sklí bla zbla ple sple hli zhli sme jsme*

Mlsný smysl smetanu, která měla být na kávu; byl za to důtklivě napomenut a nečinil toho více. Sklo se leskne, a mnohé slovo se pleskne. Ze skla je sklenice i zrcadlo, jsou to věci lesklé. V zrcadle se zhlížíme, zda-li jsme čisti a náležitě upraveni. Splakalo dítko, že matka byla smutna, a činilo dobré, aby matka netruchnila. Nemocnému na posteli bylo ustláno, aby sobě odpočinul. Vlhko bylo, a lidé stonali. Zvlažila se půda a úroda se zlepšila. Voda spláchnula písek, pod kterým byla skála. Zbloudili jsme s cesty a přišli jsme na bezcestí; chůzce se tím zdloužila, až mrzuti jsme byli.

45.

*dr zdr tr str vr svr kr skr br zbr hr
zhr chr schr*

Smrk je strom a není keř. Z mračen leje se déšť, který někdy povodně způsobuje. Kámen svržen byl s vrchu do údolí, a tam zůstal ležetí. Opovážlivý schromil si nohu na ledě; zmračil se. Budeme tedy vždycky rozvážliví a opatrní. Bázlivého strach pojímá; neví, co asi přijde. Matka skrojila chléb, a dítky jedly. Mluvili s krejčím, aby nové šaty šil. Krejčí oděv spravuje, skrčen u práce bývá. Sedí vždy rovně, abys neublížil sobě. Voják zpríma stojí a na stráži bdi. Zbraň nosí, aby mohl se bránit. V poli se zdržuje, aby hlídal. Zhrdá ten, kdo myslí, že nad něj není. Bud skromný a nad jiné nevypínej se.

46.

*dvi zdvi sta msta zdu mzdu zde vzde tmí
stmí kvi tlkvi stkvi*

Pstruh je ryba, známe také jiné ryby. Pstruzi v čisté vodě se zdržuje, nemiluje bahna. Jestřáb líta ve vzdachu a vyhledává kořist svou. Nemocný vzdychá, musí mnoho trpěti. Slýcháme jeho vzdrychly a máme s ním útrpnost. Prach se zdvihá a rozšiřuje. Stmívá se po západu slunce. Ze dvojt škody menší sobě vol, abys lépe vyšel. Středa je prostřední den v témdni a pátek pátý. Co slyším, utkví (zulstane) mně v paměti, a často sobě na to vzpomenu. Zlato se stkvi, a stříbro se leskne. Hvězdy se třpytí, a měsiček se usmívá. Dělník dostává mzdy, kterou si byl zasloužil. Nemsti se, msta náleží Bohu. Misty ve svém srdci nechovej a k bližnímu laskavě se zachovej!

B. Čtení poučné.

1.

Milý Pán Bůh.

a)

Máme rozličné síly těla a duše; můžeme jimi mnoho konat, jako: psátí, kresliti, šíti, řezati, sekati atd.; přemýšleti a všelicos vynalezati, jak bylo by co nejlépe činiti atd. Bůh dal nám tělo i duši, a to dobré jest. Kdo něco dobrého učiní nám, toho máme rádi, jest nám milý; Pán Bůh musí nám být především milý, když vše co máme, od Něho jest. Co máme za to Pánu Bohu činiti?

Než síly naše někdy seslabnou, buď ochabnem, ztrácíme chut, a lásku ku pracem; a tu pomocí může jedině zase Pán Bůh, Jenž vše může, cokoliv chee. Chceme-li, aby nám Pán Bůh dal nových sil, co musíme Pána Boha za ně? A jak děláme to? Kdy modlíváme se? Kdy modlívají se dítky školní? Tuto uslyšíte, jak hodné dítky před vyučováním modlívají se.

b)

* * *

Čtení II. odstavce.

Výklad slov, frásí a vět:

Pochopili — poznali. *Všecko svóje učení* — vše, čemu se budeme učiti. *Uděl* — rač dát. *Dar umění* — abychom uměli. *V tom at prospíváme stále* — tomu at den ke dni lépe se naučíme. *Ke Tvé cti a chvále* — aby Tobě čest a chvála vzdávala se.

2.

Dobrý počátek.

V propravě ku vyrozumění obsahu článku bude s dítkami rozmlouvati o tom, co mají činiti ráno; při čemž sluší řádně vytknouti, že jest třeba, aby po příkladu ptáčků ráno brzy vstávaly

a postupně vykonaly, co v článku naznačeno. Na konec zase uveden budiž příklad ptáčků, na př. skřivánka, jak především, dříve než ještě do něčeho dají se, aby bud hnízdečko stavěli, potravy hledali atd., hlučně prozpěvují, jako by Pána Boha chválili a prosili, by je po celý den chránil a opatroval.

Výklad slov, frázi a vět:

Nastal nový den — noc minula a jest zase jiný den. *Nelenil* — nebyl líný. *Rychle* — čerstvě. *Slušně* — jak patří se, aby to slušelo. *Řádně* — zcela, úplně.

Učinil dobrý počátek dne — učinil, že začal den tak, jak to býti má.

Na konec dobrě hodila by se některá známější přísloví o jitru (ránu) a o úkonech té doby, na př.: Ranní ptáče dále skáče. (O mytí.) Čistota sluší tělu i duši.

3.

Dobrý pořádek.

Tut kus pravidel školních, o kterých jest s dítkami jednotlivě v srdečné rozpravě pojednávat, při čemž došla by výkladu některá slova atd., jako: *Neopozdil se* — nepřišel pozdě, když snad dítky již učily se. *Setkal se* — sešel se, přišel s ním dohromady. *Slušně* — jak býti má, aby libilo se. *Zavřeli je pozorně* — zavřeli je zcela tak, aby hluku nedělalo se.

Napotom pronesou se jednotlivé věty as ve tvaru rozkazovacím, jak někdy stará pravidla školní zušla, tedy takto:

Véz, kdy máš vyjít z domu, abys byl ve škole v pravý čas.
Neopozdij se nikde.

Než vyjdeš, vezmi vše, čeho k učení potřebí jest.
Ničeho nezapomínej.

Po cestě nekřič.

Setkáš-li se někdy se spolužákem, jděte spolu slušně. Když ke školní světnici přijdeš, otevři tiše dvěře a pozorně je zase zavři.

Potom sedni na své místo. Tam své školní věci do příhrádky slož.

Tak budeš pořádný žák.

Ještě v jiném tvaru lze látku tuč podat, tāže-li se učitel po přečtení poslední věty: „*Byli to pořádní žáci*“, co činí pořádní žáci? —

* * *

Jak již praveno, pomodlí se žáci před vyučováním nábožně. *Ciní od Boha počátek*; tak právě to býti má, a jest tedy dobrý pořádek. Jak i ty N. učiniš? a co bude na to?

*Od Boha učiním počátek,
a dobrý bude pořádek.*

I sem hodí se některá přísloví, jako: Kdo hledí pořádku, ne přijde do zmatku. A j.

4.

Tichý žáček.

Z tohoto článečku mají se dítky přede vším naučiti, jak mají činiti, aby byly ve škole tiché a zalibily se panu učiteli.

Po přečtení a vysvětlení některých slov (jako: *vstoupil**) — *vešel*; *dělal* — činil; *nehlučeli* — nečinili huk, nešepotali atd.) může učitel tázati se: Jaký byl Bohuslavěk? Co a jak budete i vy činiti? Jiným výborným cvičením bude, položíme-li místo Bohuslavka jméno některého děvčete, na př. Miloslavka, a necháme takto povídku přečítati.

Konečně velmi brousí se rozum, když opak obsahu povídky v protivě vytýkáme, kladouce již v nápisu protivu tu, tedy: „*Nepokojný žáček*,“ a provedeme celý článek takto. Na př: Jaroslav chodil do školy, jen aby nepokoj tam činil. Nebyl pravým žáčkem atd. — Takto lze učiniti u všech podobných článků, jako jsou články 3., 5. a j.

5.

Hodná Bětuška.

Tento článek zase k tomu jest, aby dítky viděly a naučily se, co a jak mají činiti, když ze školy domů přijdou a napotom doma jsou.

Výklad staniž se zcela v ten způsob, jak ukázáno na článku předečleém č. 4. „*Tichý žáček*.“

6.

Pisec̄ o hodném dítku.

V dřívějších odstavcích a článcích naší čítanky obsaženo a podáno hojně látky, která, jest-li že náležitě byla s dítkami probrána, poskytuje pěkné přípravy ku pojetí obsahu této písničky. Netřeba než vybrati z materiálu toho věci, o nichž v jednotlivých slokách tuto pojednává se, a v rozmluvě o nich vysvětliti význam slov a frási tuto se naskytujících, jimž by mládež při čtení nerozuměla. A ta jsou:

Nepodává se lenosti — není líné. *Rádně* — jak se patří, zcela, úplně. *Žíská modlitbičku svoji* — modlí se, jak bylo se od matky naučilo. *Spěje* — spěchá, čerstvě jde. *Chová čisté* — má čisté, nezašpiněné. *Pořádné místo* — pravé místo. *Kráčí pokojně* — není rozpustilé, neběhá po ulici, návsi atd. *Nepostává* — nezůstává nikde státii. *Nezahlučí* — nezakříčí. *Má se ku posluze hbitě* — čerstvě, rychle posluhuje. *V každém čase* — vždycky.

*) Nebuduž nikomu s podivem, že obracíme tuto zřetelko také ku slovům tak nepatrnným; vězmo, že máme před sebou dítky I. třídy. Kdyby slovům těmto i náležitě již rozuměly, poslouží se takto přede v jiném směru; — dítky učí se poznávat slova obsahem spíšněná.

Konečně budiž přidán k písni nápěv, aby zpěvem obsah její v dítkách více se oživil.

7.

Tělo moje.

Dítky při tom nazírají na vlastní tělo své a udávají, kde tyto částky čili údy jebo nalezají se aneb jak k sobě položeny jsou; tedy: hlava jest nahore, nohy jsou dole, paže jsou po stranách, a trup je u prostřed. — Jinak bylo by tento prostorový poměr částí těla také takto naznačiti: hlava jest nad trupem, nohy jsou pod trupem, trup je pod hlavou a nad nohami, paže jsou v pravo a v levo od trupu. — Nohy a paže nazývají se také končiny. — Dohře bude, když ukážeme dítkám, že i na těle zvířat spatřujeme troje oddělení, totiž: hlavu, trup a končiny, jen že zvířata místo paží mají nohy a t. d. —

Více nelze tuto prováděti.

8.

Pozor na tělo.

V rozmluvě vyloží se dítkám, jak třeba dáti pozor, aby některému údu těla neublížilo se, což často stává se u rozpustilých a nepozorných dítěk: zlámou ruku neb nohu (lezením, zklouzáním, skákáním a t. d.), aneb i hlavu rozbití sobě (házel-li na př. kamenním, padnou-li v běhu na věci tvrdé a ostré a t. d.), při čemž dojdou příslušné vysvětlení některá slova, věty atd., jako: *By mne tělo vlastní vinou nebolelo*; — bych neučinil něco, čímž by způsobila se tělu bolest. *Nemírnost* — užíváme-li něčeho více než máme (příklady). *Svévolnost* — rozpustilost, uličnictví. *Mívá žalu* — běduje, naříka.

Tuto opět vložit přijde, uvede-li se obsah článečku asi v tuto formu a k otázce: Co a jak činí často dítky nehozné? — Nehozné dítky nedávají pozor na to, aby tělu svému neublížily; bývají nemírnými, rozpustilými, a tak činí, až mívají z toho často dosti bolesti. —

9. 10. 12. 14.

Části hlavy. — Části obličeje. — Části paží. — Části trupu a noh.

Se článcem těmito bude rovněž tak nakládati, jak ukázáno a provedeno v č. 7. *Moje tělo*.

Hádanky pod č. 10. *Části obličeje* umístněné nevyžadují se strany naší žádného výkladu; jsou tak lehoučké, že dítky vedle nepatrné pomoci učitele snadno rozluští je.

11.

Budu se umývati.

Učitel nejprve vykládá dítkám, jak v příčině pocení se u koňání rozličných práci na těle usazuje se hojně špíny, která jest i nezdravá, když bývá příčinou nemoci, vyraženin, i nehezká, proto že špinavý člověk nikomu pořádnému nemůže líbiti se. Spatřujeme pak špinu nejvíce na obličeji a rukon. Také vlasy rozuchané ošklivě vypadají; a nečesají-li se, nahromadí se v nich prachu, peří a t. d. Dále dovozuje, jak třeba špíny této zbohatit se pilně, což děje se častým (denním) umýváním a koupáním, jakož i česáním.

Při této rozmluvě dojdou také výkladu některé významy a věty, jako: *Mývá čistě* — mývá, aby nebylo žádné špíny. *Česá slušně* — česá, aby slušely. *Dochází chvály a lásky* — lidé jej chválí a mají rádi.

Obsah článku toho lze také dobře k otázce: Co budeš činiti? uvesti v tento tvar: *Budu sobě líce často umývati a vlásky slušně česati, abych ve škole rád byl vzdán a docházel chvály a lásky.*

Také v rozkazovacím způsobu půjde to, na př.: *Umývej sobě čistě líce atd.* —

13.

Ruce moje.

Když bylo se v předešlém článku nazíralo na části ruky, tažme se nyní, k čemu dal nám Pán Bůh ruce. Po čtení bude vysvětlovati druhou větu as takto: *Ted malé ruce — moje — ještě si hrají — nemůžeme dosud pracovati, jako lidé velcí, proto že nemáme sily; až budou větší a silnější a k dluu schopnejší — až budeme moci pracovat. Práce dost nadělájí — všelikých věcí učini a vykonaji.* Pán Bůh řekl: „Člověče, přičin se, a já ti budu pomáhati“. —

Bude také dobře uvesti tuto některá známější přísloví o práci, jako: Nikdo bez práce nejí koláče a j. v., jakož i jiná povědění významná, na př.: Co dává pravice, o tom af neví levice.

14.

Části trupu a noh.

Viz o tom č. 7.—10., 12., 14..

15.

Nohy moje.

V článku 14. nazíraly dítky na části nohy; zde obracujme pozornost dítěk k tomu, aby všimaly sobě, k čemu Pán Bůh lidem nohy dal atd. Výklad: *Nohy mám — nejsem beznohý — a pevně*

stojím — když zdráv jsem a nikdo mne neporazí; *že bych padl* — klesl — *se nebojím* — nemám strachu. *V chůzi, běhu* — když chodím a běhám — *pozor dám* — na vše, co jest přede mnou, *bez potřeby neskákám* — přes strouhy, židlice, lavice atd. *Zprima* — rovně chodím — do školy, do kostela, po ulici atd. *V blátě se nebrodím* — jak činí rozpustili kluci, abych nezamazal se; ale rád také mývám si nohy, aby byly čistý. — *Zbývá-li času, ukažme*, jaké nohy mají některá zvířata.

16.

Vidím.

Na to, jaké věci jsou, kdo co činí, a kde co se děje, nazíraly dítky sice vedle čtení, než došlo k č. 1. části poučné této čítanky, ve zyláštích hodinách ku cvičení smyslů a řeči (viz o tom §. 3. a 18.), a mimo to ještě při čtení jednotlivých čísel I. oddělení čítanky často naskytla se příležitost k znamenání jakosti a činnosti mnohých věcí. K výkladu opakování a jako v přípravu ku pojednání vyrozumívání obsahu článku nebude nevhod, jest-li že dříve než článek bude se čísti, povedeme dítky, aby udávaly na př. co vše jest bílé, černé, žluté, bledé, zelené, modré, hnědé — průhledné, temné, hranaté — co se sází, oře, honí, mele, pere, leze, točí atd. a uváděly vlastnosti některých věci způsobem porovnávacím, na př.: tvář je bílá jako sníh, růže červená jako krev, očka modrá jak chrpa atd.

Při opětném čtení článku bylo by dobré přidávat ku jmenům věci v I. odstavci tuto uvedených vhodná jmena přídavná, na př.:

Vím, že jest modrá obloha, jasné slunce a bledý měsíc; dále: temná mračna, lesklé hvězdy, vysoké hory, rozsáhlé roviny, husté lesy, zelené louky, úrodná pole, velká města, malé vesnice.

V II. odstavci zase dobré stane se, přenesou-li se věty z čísla množného na jednotné a naopak, na př.: Vidíme očima. Jsme vidomi. Máme zrak. Atd.

17.

Oči moje.

Ku vysvětlení obsahu článku ukazujme dítkám, jak by mohly zachovati sobě zraku dobrého. Připojme také některá významná povědění, jako na př.: Kdo má oči k vidění, viz! Poučujme: dívejte se na vše pozorně, co děje se ve škole a napotom dojista mnoho naučíte se.

Výklad slov a frásl:

Oči jasné — nezakalené. *Oči bystré* — jež rychle spatřují, poznávají. *Hbitě* — čerstvě. *Jest vše temný mrak* — nevidí.

18.

Co očima pozorujeme.

Tento článek dojde nejlepšího výkladu, pakliže dítky k tomu vedeme, aby nejprve v prvním odstavci k položeným tuto otázkám také odpovídaly, což bude zároveň i vhodným opakováním toho, o čem pojednáváme při „evičení smyslů a řeči.“ Postačí, když dítky při každé otázce aspoň některé uvedou věci. Na př.:

Které části má světnice? Světnice má: podlahu, stěny, strop, atd.

V II. části bude zase dobře nařídit evičení tak, aby, kde jde to, přídavná jména před podstatná kladla se a přidáním slovesa věta utvořila se; jako na př.: Bílý sníh padá. Zelená tráva roste. Modrá obloha je jasná. Červená krev vytéká. Žlutá sláma se váže. Kulatý míč se vyhazuje. Atd.

Bude to k vůli rozmanitosti a v příčině jakéhosi evičení jazykového.

19.

Opatrný Petr.

Z článku toho mají dítky učiti se, aby byly *opatrny*. Z jediného zjevu toho nenaučily by se tomu, třeba tedy na základě tom uvesti více příkladů. Na př.: Petr, když chodil, dával pozor také na to, co za ním děje se. Činil tak proto, aby do něho nevrazil na př. vůz, který cestou čerstvě jel.

Dále lze uvesti některé otázky, ku kterým dítky odpovídají. Na př.: Co činil Petr, když bylo venku bláto a on někam jítí musel? Vyhýbal se blátu, aby se nezacákal. Co činil, když psal? Dával pozor, aby na papíře neučinil kaňky. Atd.

20.

Den a noc.

Klademe vysvětlování a doplňování látky buď v text článku samého, buď podá se v odpovědích na otázky, aneb přímo, jak následuje:

Vídáme nad sebou oblohu — nebeskou, která se podobá velkému klenutí — *buď jasnow* — čistou, modrou — *buď zamračenou* — mraky temnými potaženou.

Kdy ukazuje se nám na jasné obloze slunce? kdy měsíc? kdy hvězdy?

Slunce osvětuje a také zahřívá zemi; dává nám tedy světlo a teplo. Bez světla a tepla nemohli by ani lidé ani zvířata živit býti. Pozorujme jen lidí, jak v zimě musejí odívat se v teplý šat, a zvířata schovávat se na místa, kde je tepleji. Rostliny také

potřebují světla a tepla, vidíme to na př. na rostlinách, které dáme do sklepů aneb jinam, kde málo jest světla a tepla, jak vypadají smutně, a jak bíděně vede se rostlinkám, když jsou velké mrazy atd.

Co děje se ráno, v poledne a večer? Co děje se ve dne a v noci?

Lidé ve dne pracují, aby vydělali sobě, čeho potřebují ku výživě; v noci odpočívají, aby nabyla nových sil.

Kdo dokončil v práci den, tomu chutná dobré sen.

Versíčky na konci uvedené k tomu jsou, aby stalo se o tom poučení, že i člověk pilný nedovede hned vše vykonati, a že ke všemu potřebí času delšího.

21.

S l y š i m.

Zde dobré by bylo při druhém čtení v I. odstavci použiti způsobu doplňování odpověďmi k otázkám daným, jako: Kdy je na př. ve škole hluk a kdy ticho? kdy rozléhá se hudba? kdy kolo vrzá? kdy vůz rachotí? kdy voda šplouchá? kdy mluví otec? kdy pláče dítě? — V druhém odstavci zaměňujme číslo, jako: Víme to vše, že slyšíme atd. Ubohý hluchý neslyší nikoho ani mluviti ani zpívat; jest vůkol něho stále ticho, a to mučí a trápí ho. Kdo ani neslyší ani nemluví, jmenej se hluchoněmý.

Na konec přišlo by vhod, když by vysvětleno bylo: Co slýcháme z daleka? co z blízka? co z dálky? co s hůry? co posloucháme rádi? co posloucháme neradi? Atd.

22.

Uši moje.

U hlavy mám uši — na pravé straně jedno a na levé také jedno. Těma poslouchati sluší — mám poslouchati, co mně tatínek, maminka, pan učitel nařizují a povídají. Slyším-li volati tatínka, aneb zavolá-li maminky, dědeček, babička: „Pojď sem, dítě, pojď sem hbitě!“ — čerstvě, rychle — ani chvíliku neletoním — nejem líny, neváhám — bez prodlení běžím k nim — hned k nim utíkám. Oba dva mne rádi mají — také pan učitel a hodní lidé — někdy také říkávají: „Poslušno vždy bud — poslouchej — mé dítě!“

Poslouchejme tedy vždy, co nám rodiče a učitelé povídají a nařizují. Oni mnoho vědí a zkusili, jsou moudří, a my, když poslouchati budeme, naučíme se též a staneme se také moudrými. *Synů, budeš-li pozorovat, naučíš se, a zamiluješ-li si poslouchání, moudrý budeš!*

Především budeme ale poslušni Boha a jeho sv. přikázání.

23.

Poslouchej.

Tuto nebude třeba rozsáhlého výkladu; věc zcela jednoduchá jest.

Jako na jaře, v létě a na podzim, podobně i v zimě mají dítky hry a zábavy své, ku kterým náleží také jezdění na saních. Užíváme-li něčeho moudré, slouží nám to k dobrému; a naopak. — Bude zde ukázati, co rozpustili kluci zlého natropí pojízděním na saních a jak někdy úrazu berou.

Hlavní obsah článku ale jest, že Karel, ač z počátku neměl chuti, přede konečně *uposlechl*, z čehož mají dítky učiti se, že povždy mají být poslušny.

Výklad slov a frási:

Kašel přestane tě trápiti — nebudeš více kašlati. *Okusil* léku — vzal něco léku. *Nezdráhal* se — *uposlechl*.

24.

Kdo to uhodne.

V příčině výkladu takovýchto článečků, jež hádanky jsou, netřeba více šířiti slov. Dítky potřebují toliko malé doby na rozmyšlenou, a když ne všecky, aspoň některé vtipnější brzy hádanku samy rozluští, čím napotom i ostatním vzejde světlo. Kdyby učitel přílišně rozsáhlými řečmi vkládal se u věc, pozbyvala by i půvabu i účele.

25.

H o d i n y.

Aby docílilo se náležitého výkladu toho článku, třeba tu jižného znázornění. Nejlépe bude vzítí do školy hodiny a ukazovati na nich, co a jak děje se. Při tom dojdou také vysvětlení některé významy, jako: *Zadíval* se — díval se déle s oblibou. *Přímo* — rovně. *Pošinc* se — přijde dále. *Doložil* — přidal.

Na konec třeba ještě o následním promluviti:

V poledne stojí slunce na obloze nejvýše — zrovna nad našimi hlavami; proto bývá v tu dobu také největší teplo, zejména v létě. Tehdáž bije dvanáct hodin — zvoní se, a my modlíme se „Anděl Páně,“ jakož taktéž činíme ráno a u večer. Od poledne do půl noči počítáme opět dvanáct hodin, a tu bývá všude největší ticho, protože vše odpočívá a ve spánku sobě libuje.

26.

Den a rok.

V propravě tažme se:

Kdy je noc a kdy den? Co děje se v noci a co ve dne? *Ke dni počítáme také noc — čas, když jest jednou světlo a jednou tma po sobě, nazýváme den.* Kolik hodin má takovýto den? Kolik dnů počítáme do týdne? Jak jmenují se? *Neděli nazýváme také dnem Páně,* proto že v ten den máme pouze sloužiti Pánu Bohu, choditi do chrámu Páně, modliti se atd. a od práce odpočívat. Kdo nás tomu něl? Kde jest to nařízeno? *Po neděli jest šest dní všechných, o kterých pracujeme.* Jmenujte dny tyto od neděle zpět. Jsou také jiné svátky výroční, zvláštní to tedy svátky v roce — a Hody Boží. Jmenujte je. Co slavíme o každých těchto svátcích? Jak dlouho trvá měsíc? Povězte, co děje se zvláštního v každém měsíci?

* * *

Poslední odstavec nebude těžko vysvětlit; dítky při malé pomoci vyrozumějí, že otcem miní se tu *týden, syny dnové, tváří bílou* den a *tváří černou* noc.

§. 27.

Čichám, okouším.

a) Jmenujte některé věci, které voní aneb, jak jinak říkáme, vydávají přijemnou vůni. Udávejte zase jiné věci, které vydávají vůni nepřijemnou aneb, jak říká se, zapáchají (smrdí). — Ale také máme i věci, které nevydávají vůni žádné. Jmenujte některé. — Také poznáváme čichem, jest-li že se něco pálí nebo hoří.

b) Povězte, co je sladké? co hořké? slané? kyselé a trpké? atd. Pozn. I v odstavci a) i v b) naloží se s posledními větami as tak, jak ukázáno v č. 16. na konec.

§. 28.

Opatrná Verunka.

Výkladem článku č. 19. „Opatrný Petr“ stala se náležitá příprava k řádnému pojetí obsahu článku toho, v kterém za příkladem Verunky navádí se k opatrnosti. Lze tedy po příslušném vysvětlení některých slov méně známých aneb zcela neznámých přikročit ihned ku čtení. Bylo by tedy vysvětliti:

*Ucítila zápach — čichem znamenala, že něco zapáchá. Ne-
meškala — dlouho nečekala. Uchystaného — připraveného. Vystu-*

poval — vycházel. *Zatrousil* — zahodil. *Vzpamatovala se* — přišla k sobě. *Vyšlehl* — ukázal se.

Také některá jiná přísloví dobře bylo by připojiti, jako: Opatrnost matka moudrosti. A j.

Jiným dobrým cvičením bylo by, kdyby místo *Opatrné Verunký* položilo se na př. *Neopatrnná Anna*, a článek dle toho zaměnil se.

§. 29.

Hmatám, cítim.

Udávejte, co jest horké? teplé? vlažné? studené? hladké? drsné? ostré? tupé? špičaté? mokré? suché? atd. Chci-li se dozvěděti, je-li co tvrdé, teplé, měkké atd., co musím činiti?

Dále nebude tuto jiné předeberati, než podobně, jak ukázáno v č. 16., 21., 27.

§. 30.

Rostu, jím, dýchám.

Tělo mé bývalo menší a slabší, než je teď — teď jest větší a silnější. *Vyrostlo*, jako na př.: stromy, zvířata. *Roste posud a dlouho ještě poroste*, až bude tak velké a silné, jak vidíme je u dospělého člověka. *Abych žil* — živ byl a rostl — stával se pořád větším a silnějším — jest mi třeba jísti a pítí — ale s mírou, strídmc. *Jím chléb, housky, koláče, maso, ovoce, sýr atd.; pijí mléko a vodu* — nepiji piva ani vína. *Co jím* — požívám, tím se krním — živím. *To jest jídlo čili pokrm*, který může být zdravý i nezdravý; požívám pouze zdravého pokrmu. *Co pijí*, jest nápoj; také ten může být někdy nezdravý; přijímám tedy jen zdravých nápojů. *Polknuté* — přijaté — pokrmy — jídla — dostanou se — přijdou — do žaludku. *Potom se mění ve šlávu a šláva ve krev*, která v těle stále obíhá. *Krev jede do srdce a do plíc*. Atd.

31.

Mé srdce také cítí.

Výklad některých slov, vět a frásí:

Srdce mi tlouče v těličku — srdce také čerstvě tlouče, když máme velkou radosť aneb velký strach; když tomu ale není tak, tlouče zdlouha. *Odkud to srdce mám?* — od koho byl jsem je obdržel? *Daroval* — dal.

Tuto dobrě bylo by vypravovat nějakou povídku, v níž na př. ukázalo by se, co činil hodný Karel, jenž měl srdce dobré, a co zase nechodný Bedřich, který byl srdece zlého.

32.

Cíň dobré bližnímu svému.

Po přečtení, když zároveň došly přiměřeného vysvětlení některé významy dítkám méně známé, učiní se, jak naznačeno v části methodické. Dítky vypravují celý děj, z něhož lehce vydoví se poučení v nápisu obsažené otázkami vhodnými, jako na př.: O kom jest zde řeč? Co dí se tu o Vojtěchovi a co o chudobném chlapci? Jak činil Vojtěch? Proč? atd. Jak můžeme i my činiti dobré bližnímu svému? Atd.

Když by času zbývalo, mohly by se při opětném čtení i jednotlivé výroky článku přiměřeně doplnit a sice opět za pomocí vhodných otázek, jako na př.: *Vojtěch přišel ze školy domů. Odkud přicházejí dítka ještě domů? A dostal od matky svačinu, krajíc pěkného chleba. Co dávají matky dítkám ještě k svačině?* Atd.

33.

Myslím, mluvím, jsem člověk.

Zde jest projíti jeden odstavec po druhém a vyřídit, co v něm zjevuje se, a zároveň i některé věci doplniti.

1—2. Prokop pamatoval si to. Co má žák pamatovati sobě?

3. Toník zapomněl. Čeho nemáme zapomínati?

4. Kateřina vzpomněla sobě. Na co máme si vzpomínati často?

5. Vojtěch vzpomínal si, říkal si, aby to nikdo neslyšel, a ústy při tom nehýbal. Vojtěch *myslil*. — Vojtěch doma vypravoval — *mluvil*.

6. Kdo *myslí* a *mluví*, člověk jest; zvíře ani nemyslí ani nemluví; čini dle popudu přírody.

7. My všickni jsme lidé — čiňme, co rozum káže, a mluvme, co rozumué jest.

34.

Mluvím.

Ústa mám, mluviti umím — umím jmenovati věci, jaké jsou, co činí atd. a vypravovati o nich, co vím. Čemu ještě nerozumím — o čem nevím, jak, co a proč je atd. — po tom rodičů, pp. učitelů, dědečka atd. se ptám — prosím je, aby mně to vysvětlili a pověděli. Myslívám i rozmlouvám — umím myslit i mluvit, mám rozum a řeč. Smějí se — ale nikoli neslušně — a někdy zpívám — když je mi veselo, a jsem-li ve škole neb v chrámu, zpívám pěkné písni, nábožné, jak mne je pan učitel byl naučil; ráno, večer — před jídlem i po jídle; před školním cvičením i po něm — se modlívám — aby mne Pán Bůh chránil a sílil; a má duše

velebí — nejvíce chválí; *Pána Boha na nebi* — jenž na nebi jest a odtud na nás se dívá a vše dobré nám posílá.

Vysvětlete u této příležitosti dítkám opět krásné povědění: *Kdo má jazyk k mluvení, mluv, a poučujme je, jak mají vždy mluviti zřetelně atd.*

35.

Buď upřímný.

Dítky mají rodičům a pp. učitelům mluviti vždycky pravdu a říci jim vše, jak myslí a cítí, mají mluviti, jak dobré jest, aneb jinak řečeno: „od srdce.“^{*)} Když takto čini, mají z toho i rodičové a učitelé radosť a rádi odpouštějí jim malé chyby a poklesky.

Výklad některých slov:

Pravil hlasem přísným — řekl přísně. *Spatřil* — viděl. *Zarmoutila se* — byla smutna. *Soudruh* — spolužák. Atd.

36.

D u š e.

Jako tělo, má také duše sil čili mohutnosti zvláštní, na které bude tuto dítky upozorniti; jsou to především: rozum, cít a vůli; což dobré státi se může, uvedeme-li na paměť dítkám obsah č. 33. „Myslím“, 29. a 31. „Cítím“, „Mé srdcečko také cítí“ a přidáme-li sami k tomu nějaký článeček, jenž měl by nápis: *Chci (mám vůli.)*

Na konec hodila by se výborně modlitbička k anděli strážci.

37.

K ū ũ.

1. Tuto vyvinut jest za postupným nazíráním a pozorováním pojmu „zvíře.“ Látka ve článku snešená nemá potřebí žádného výkladu; toliko bylo by na konec obrátiti věci a tázati se, co nazýváme zvířetem?

2. Bylo-li to vykonáno, napotom třeba s ohledem na *cvičení* smyslů a řeči ve zvláštní hodině pojednat o koni, užívajícem při tom obrazu, as takto: Co jest? Co na něm jest? Jaký jest? Co činí aneb co vykonává? K čemu jest (k užitku, na škodu)?

3. Bajky přiměřeně volené přispívaly by tuto značně k oživování vyučování.^{**)}

^{*)} Sem dobré hodí se velevýznamné povědění: „Co od srdce pochází, opět srdce dochází.“

^{**)} Jak ukázáno v čl. 2., bude činiti i při jiných článcích, v nichž o přirodninách se pojednává, na př.: č. 48., 61., 62., 65. atd.

38.

Můj koník.

Písnička ta nevyžaduje věcného výkladu, pouze třeba, aby vysvětlení došla některá slova, fráse a věty, jako:

Hrdina — kdo statečný jest a nebojí se. *Držní* — jmeno místa. *Po boku* — na straně. *Šermují* — zbraní se oháním. *Vzpíná se* — na zadní nohy staví se. *Obrok* — pice, pokrm. *Od kosti* — celý. *Do sytosti* — až má dost.

39.

Ssavei.

Tuto bude při čtení článku především odpovídati k otázkám zde kladeným.

Jako v článku č. 37. vyvinut a objasněn pojem „zvíře“, vyvinuje se zde zase pojem „ssavec.“ Také zde třeba na konec obrátiti se a učinit otázku: Která zvířátka jmenujeme ssavci?

Ve zvláštních hodinách ku cvičení smyslů a řeči určeným zase třeba pojednat o jednotlivých zvířátkách v článku uvedených: osel, vůl, koza, kočka, pes, jehně, tele, kotě atd. v ten způsob, jak ukázáno v čl. 37. ad 2. a 3.

40.

Jak pes člověku slouží.

V básni této vyličují se služby, kterých pes člověku koná, a pojednává se tu zvláště o psu ovčáckém, loveckém a domácím. Než článek bude se čísti, musejí dojít rádného vysvětlení snad následní slova, fráse a věty: *Mnoho zdraví* — přeji ti, abys hodně zdrav byl. *Dí* — praví. *Bežlivě* — pilně. *Vsal za vděk* — byl spokojen a děkoval. *Lesník* — myslivec. *Kmital* — ukazoval a běhal. *Škudce slého* — zloděje.

Dále bude po čtení vyvoditi, že pes za tak velké služby s malou odměnou byl spokojen, a konečně budiž ještě k tomu poukázáno, jak psi člověku ještě jiných konají služeb, na př. že tahají atd., a jak máme pilně o to dbati, aby zvířátka nebyla trýzněna.

41.

Které ssavce ještě máme.

O každém zvířeti tuto uvedeném pojedná se po čtení a vysvětlení včí v článku snešených v ten způsob, jak ukázáno v č. 37. ad 2. a 3.

42.

Hádanky.

Viz o tom připomenutí v č. 24. obsažené.

43.

Myslivec čihá na zajice.

Básničky toho druhu, jako jest tato, nevyžadují výkladu, jsou jasny dosť, a rovněžným o obsahu jejím povídáním spíše setřel by se s nich lesk, kterým skvějí se. Musejí učiniti dejem samy sebou. Netřeba tedy jiného, než vyložiti před čtením u kratinké rozmluvě některá slova atd., jako na př.:

Dám ti ránu — střelím na tě. Hlavička se ti uhne na stranu — a padneš. Holčku — človíčku.

44.

Kocour a myšky.

Zde rovněž platí připomenutí, které učiněno bylo při č. 43. „Myslivec čihá na zajice.“^a

Výklad slov, frázi a vět:

Toulá se — nebývá doma a sem tam běhá. Šukají — běhají čerstvě a hledají všelicos. Pochoutky — co by jim chutnalo a na čem by sobě pochutnaly. Mlsný zub — mlsné myšky. Zbytečků — co zbylo a odpadlo. Mlsoty — mlsná zvířátka. Jako by nic — jako by to nebylo chybou. Hody — hostiny. Divý shon — jako divoký, nekrotký. Ples — veselost. Vykouří — přestane, zmizí. Ty tam — jsou pryč.

45.

Užitek zvířat čtvernohých.

Také zde není třeba rozsáhlých výkladů. Ponze bude tu a tam všelicos doplniti, jako na př.: *Koně osedlává jezdec, aby na něm jel; aneb jej do vozu zapřáhá, aby táhl. — Vola zapřáhá rolník do pluku, když chec orati pole; zapřáhá však i také jiná zvířátka: koně, krávy. Pes hlídá dům i stáda a myslivci pomáhá loviti zvěř; řezníku pohání dobytek, mlékařkám a hokynářům tahá vozík atd. atd.*

Mimo to třeba uvesti také ještě i jiná zvířata mládeži blízká a poukázat k užitečnosti jejich.

Vedle všeho toho obraťme se na konec opět a jmenujme zvířata, která nám škody činí a jak.

46.

Výstrahy.

Tuto nejlépe učiníme, když vedle jednotlivých „výstrah“ uvedeme i příčiny, proč dítky něčeho činiti nemají a p.

Dítky, neběhejte divoce po schodech, mohly byste spadnouti a nobu neb ruku zlomiti. Atd.

Nechodlte k neznámým koním; mohli by vás poraniti.

Nedrážděte psů; mohli by vás pokousati.

Nehrajte sbraní ani sirkami; mohli byste se poraniti aneb někde zapáliti. Atd.

47.

Hra na vojáky.

Tento článek nevyžaduje jiného, než vysvětlení některých výrazů aneb některého doplnění, jako :

Nikdo nemeškej — každý ihned přijdiž; budeme někdy hodní jondci — až dorosteme budou z nás hodní mladíci; jako pevný hrad — stavení, které nemůže se lehce rozbourat; toho dobudeme — přijdeme až k němu a budeme moci na něm sobě hráti; bez všech útrat — nebudeme muset nic za to platit; všem hlava dolů — sesekáme hlavy každému bodlákovi; ušetříme prach — nebudeme muset ani střílet; stříhá ušima — ušima sem tam pohybuje; ta čtveracina — ten čtverák; vítězi — již jsme zajice přemohli; po dole — po údolí; složme flinty a bodáky — dejme hříčky ony stranou; až zas bude čas — až budeme moci opět si hráti.

48.

Kohout. Ptáci.

Podobně, jak činili jsme při výkladu článků č. 37.: *Kuň* a č. 39.: *Ssavci*, staniž se tuto opět.

Způsob nazírání na věci přirodní a o nich pojednávání zůstává všude stejný.

49.

Kohoutova práce.

Viz opět článek č. 43. a 44.

Výklad slov, frási a vět:

S pravdou ven — mluv pravdu a nelži. Raníčko — velmi časně, když lidé ještě spí a odpočívají. Vodní stinky — chodím napřed a ony za mnou. Stlaní — sláma atd. Dostane ho slepička — dám ho slepicí. Zašenu do kouta — odženou jej.

50.

Slepice.

Viz opět č. 43. a 44.

Výklad slov, vět a frási:

Dal se do volání — volá. To's hospodář — jsi špatný, ne-hodný hospodář, nedáváš mně žrátí a proháníš mne.

51.

Které ptáky znám.

Viz o tom č. 41.: *Které ssavce ještě známe.*

52.

Konipásek.

U příležitosti této staniž se na základě obsahu článku toho poněkud obšírnější poučení o ptácích tažních a stěhovavých. Jako v některých článcích vyjmenována byla na př. zvířata domácí, čtvernohá, ssavci a ptáci vůbec, budťtež zde udáni ptáci, kteří na podzim od nás odletují a do teplých krajin se odebírají. (Proč?) O každém jednotlivém ať pak poněkud zvlášť promluví se, zejména o těch, kteří jsou dítkám bližší.

Článek sám nevyžaduje výkladu.

53.

Liduška a holubička.

Tuto způsobem velmi něžným líčí se, jak ptáčkové dobře poznají své dobrodince a lidi hodně, kteří jim neublížují. Před čtením bude snad tu a tam v rozmluvě něco vysvětliti, jako: *Dala jí zobání — dala jí žrátí. Zbytky od snídání — drobty, housky, chleba. Vyhližš hezky — díváš se pěkně a upřímně. Neublížíš mně — neučiniš mi nic zlého.*

Poukážme při tom, jak na př. ptáčkové v zimě, když mají hlad, přicházejí k bytům lidským, jak máme jim poskytovati potravy a nemáme chytati jich a trýzniti; protože také cítí (viz č. 55.) a za to, co jim poskytneme, napotom sbírají housenky, zpívají atd.

54.

Kdo ví, co je to?

Viz opět čl. č. 24: *Kdo to uhodne.*

Zvířátko také cítí.

Výbornou přípravou ku pojetí obsahu článku toho bude, když v rozmluvě s dítkami ukáže se, jak nám ptáci jsou užiteční, jedni že dávají nám maso, jiní zase peří, jiní zase hubí škodný hmyz a obveselují nás svým překrásným zpěvem. Atd.

Neškod — neubližuj — *chlapče, ptákům, veselým zpěváčkám* — kteří tak vesele zpívají a housenky, jež stromky ožirají, sebírají a sežírají. *Netrap* — nemáčej, nesužuj atd. *nikdy zvířátek*; *nevybírej holátek* — mladé, ještě holé ptáčky — *nedělej jím trampoty* — nečiň, aby se jim zle vedlo.

Vlaštovička.

Podobně jako kohout časně z rána kokrhá a lidí budí, aby vstávali a prací svých sobě hleděli, ční také jiní ptáci, na př.: skřivánek a j. Tuto zejména uvádí se vlaštovička, která má naměřeno zvláště na dítky, které budí. — VII. odstavec jako sobě naříká na nedostatek potravy. (Čím žíví se?)

Výklad slov, frázi a vět:

Devět políček oblítala — lítala vůkol. *Není nikde nic* — je nouze o hmyz.

* * *

Aj, ty vlaštovičko milá, kdes tak dlouho lítala? Když měla býti u nás zima, zde jsi hnízdo opustila a je prázdné nechala. Či jsi byla v teplém kraji — v zemi, kde teplo jest — po ten celý zimní čas, a se navrátila v máji do dědiny — krajiny — naši zas?

Tak mluvily dítky na dvoře pohromadě stojící k vlaštovce, která zase přiléla k domu, aby usadila se, kde před rokem bydlila. Měly radost, že zase přišla a křičely:

Vítej — vítáme tě, rozmilá poutničko, z předaleké krajiny! Teplé zahřívá sluníčko již i naše končiny — i u nás jest opět teplo. Dopřejeme ti místěčka — můžeš zde u nás býti; přijmeme té pod střechu; vlet si do svého hnízdečka, potřebujecš oddechu — potřebuješ toho, abys sobě odpočinula.

A vlaštovička byla ráda a zůstala zase ve svém starém hnízdečku.

Člověk a skřívánek.

Člověk ptá se skřívánka: Proč málo, skřívánku, na zemi zpíváš? Pověz, můj miláčku, proč vysoko lítáš, pod oblaky díváš — zdržuješ se — křídla má třepetáš?

Skřivánek odpovídá: Dole — na zemi — bydlím a sedám dole potravy hledám; pod oblaka — nahoru — litám; Boha tam oslavuji — chválím za to, že nám dal život a živí nás; křídla m třepotám, že jsem zdráv, se raduji.

My také žijeme dole na zemi a radujeme se ze života, máme ale také často vzbůru se dívat k nebesům, vzpomínati na Pána Boha svého, chváliti a velebiti jej v modlitbách a zpěvích.

58.

Holubička.

Sotva bílý den zasvítá — sotva počíná býtí ráno světlo ; holubice v polích litá ; litá, nelení — nezahálí ; tam po osení — z pole na pole — a již v ranní době — časně ráno — hledá pokrm sobě. A když najde tam zrněčko, zaplesá její srdcečko — je ráda a vesela. Mine hodina — když již přes hodinu je pryč z domova — nezapomíná holubice matka na svá holoubátka — která doma zanechala. Prázdná domu nepřiletí — nepřijde, aby nic neměla ve volátku ; pokrm nese pro své děti — holoubátka. Děti čekají a zavrkají, když se jejich máti nazpět domu vráti — mají radost, že matku svou opět spatřují a vědí, že jim přináší pokrm. Více než tu o holoubátka pečeje — stará se — o mne matinka ; práce nešetří — pracuje dnem i nocí, aby mne uživila a mohla dát mi mně, čeho potřebuji ; i když jsem větší — mohu se sám živit — miluje mne stále — má mne pořád ráda ; to jí bud' ku chvále — chválí ji za to Bůh i všickni hodní lidé. — Rodiče milují dítky své velmi ; dítky za to mají býtí jím vděčny, učinit vše, čeho oni přejí sobě.

59.

Pasačka

(jež takto mluví k housátkům, která na pastvu hnala) :

Paste se, housátko, roste vám travička ; roste vám, pírostě — ještě více jí naroste ; spadne-li rosička — bude-li pršeti. Hudě hej, hej, hej, hejsa, hej ! Do žita, pšenice na škodu nechoďte — v obilí nepaste se ; housátek malíčkých, husy, tam nevodte — abyste nedělaly škody. Hudě atd. Neposlechněte-li — půjde-li tam přede — pozdvihnu — vezmu — metličku, poslechám, potrestám mlsnou husičku — husičku, která by chtěla mlsat, aby byla bndoucně poslušna a neškodila v obili. Hudě atd. V louži se nebrourzdej — do louže nechod — housátko zlatoučké, umej se v potoce — kde voda je čistá — a budeš běloučké. Hudě atd. Umytí, hezounká budeš pak husička, a k duhu bude ti zelená travička — budeš zdráva a stále tlustší a tlustší. Hudě atd. V zimě pochválím twoje bílé péří — až budeme dráti ; a ty nám dáš také pečení

k večeři — bude z masa tvého dobrá pečeně. *Hudě atd.* *Paste se, housata;* až se napasete — a nebudete mítí hladu — *pořádkem za sebou k domovu přijdete* — jedna za druhou. *Hudě atd.* *Housátka, hnusičky, děláte štěbety* — stěbetáte; nedělejte jen na sebe klevety — nepovídajte jedna o druhé nic zlého.

60.

Ptáček v zimě.

Viz opět č. 43. a 44.

Výklad slov, vět a frási:

Hledme — dívejme se a spatřujme. *Ubožáček* — ubohý, chudý ptáček. *Všecko pusto* — není tam nic. *Padá sněhu husto* — padá sníh hustě; *na větvíce* — na stromě. *První jarní den* — začátek jara, až jaro nastane.

61.

Kapr. Ryby.

Výklad staniž se opět v ten způsob, jak ukázáno v článku č. 37. a 39.

Výklad veršíčků na konec připojený viz u čl. č. 24.

* * *

K otázece této budíž řádně odpověděno, a zároveň staniž se pokud lze přiměřené poučení o jednotlivých rybách.

K tomu budíž připojena ještě i druhá otázka:

Jakých ryb bývá v řece? I tuto bude opět podobně činiti.

62.

Žába. Obojživelníci.

Viz opět čl. 37. a 39.

63.

Sup a čáp.

Výklad slov, frási a vět:

Něco dej mi na zub — dej mi něco, na čem bych sobě pochutnal. *Honem* — rychle, čerstvě. *Pobud* — zůstaň, zdrž se. *Nalap* — nachyť. *Dí* — praví. *Co do těch* — nejsou dobré. *Ránu dal* — vystřelil. *Dále sup neletěl* — nemohl, byl mrtev.

64.

Kterak žáby na sebe pokřikuji.

Článek sám o sobě dosti jest jasný; netřeba ani slovního výkladu.

Toliko bylo by na konec poučiti dítky, že zvířata, zvláštní vydávajíce hlasy, také sobě rozumí.

65.

Moucha.

Viz způsob výkladu v č. 37. a 39.

66.

Hmyz.

Taktéž poukazujeme ku číslům shora uvedeným, t. 37. a 39.

67.

Mravenci a včely.

Zvířátko pilné mraveneček sem a tam — z místa na místo — nosí svůj rancíček — břicho své, které na stopce visí. Od ranního šera — časně z rána, když ještě šero jest — až i do večera stále — bez přestání — se pohybuje — leze — veselé vždy pracuje — není mrzut při práci, jak lenivé dítky bývají.

Včelička hledá na lučinách medovou mizu — šťávu — po květinách — litá s kvítko na kvítko; což jsi v létě nasbírá — do úlu snese a uloží — v zimě střídme požívá — nemuho najednou, kousek po kousku, aby neměla napotom nouzi. Zde dobře bude povšimnouti sobě bájky o „včele a čmeláku“.

Učme se od mravence a včely; budeme pilní a střídmi a nebudeme mítí nikdy nouzi.

68.

Moucha a komár.

Výklad slov, vět a frásí:

Světnici — po světnici; sklenici s vínom — ve které bylo víno. Trochu — málo. Hlava se jí točila — byla omámena. Uhlídal — viděl, spatřil; vábila — zvala, lákala.

Kolik živočichů.

Obsahu tohoto článku dítky dobře porozumějí, a nebude jeho třeba, jen při čtení objasnití význam některých slov, na př.: ptačátko pod oblohou — v povětrí; lidé učení, v uměních cvičení — lidé, kteří mnoho vědí a umějí. Na konec bude pouze vyvoditi následní: Lidé to nemohou spočítati, kolik jest na zemi zvírátek, kolik rostlin, atd.; to sám Pán Bůh jedině ví. My tedy, když na vše to díváme se, vzpomínáme sobě, že všecko to Pán Bůh učinil, Jenž jest všemohoucí, a Jemuž máme se klaněti.

70, 71, 72, 74, 75, 77, 78, 79, 80.*)

Všecky tyto články nebude jinak vykládati, než jak příklad toho uveden v číslech 37., 39., 41., 45.; pouze toho třeba šetřiti, aby přiměřeně u rostlin užívalo se ku znázornění obrazů vhodných, u nerostů zase zvláštních exemplářů skutečných.

V příčině výkladu veršíčků na konci čl. 70. uvedených, dále čl. 73.: *Kdo tomu rozumí* a veršů u čl. 75. umístněných poukazujeme opět ku čl. 24.

Píseň letní.

Pěkná tato básnička dojde náležitého vysvětlení, budeme-li v přípravě ku pojedí obsahu jejího rozmlouvatí s dítkami o tom, co v létě děje se, při čemž také nabudeme příležitosti ku vysvětlení některých slov, včetně frási, jako:

Usíjchala — stávala se cím dálé tím susší. *Spadla na ni rosička* — byla na ní. *Hájek dubový* — kdo duby rostly. *Obývá* — bydlí, jest. *Umí mnoho písniček* — zpívá krásně. *Bylinky libovonné* — bylinky pěkně voníci. *Pichne ho* — pichne se. *Libče* — příjemně. *Chlebíček nový zraje* — dozrává obilí, z něhož máme mouku, ze které děláme chleb. *Naklepeme* — zostříme. *Obřinky* — slavnost po ukončení žni. *Radostné* — veselé. *Klas. v poli* — obilí, jež má klasy. *Zvučný hlas* — hlas, který jest silný.

O B o h u.

Když byly dítky v průběhu tak dlouhé doby nazíraly na sebe a věci, které vškol nich jsou, a znamenaly, že všecko to učinil Pán Bůh, bez Něhož ani nás ani světa a všebe ničeho nebylo by, který vše láskou svou objímá a požehnání Své na vše strany rozlévá, vyrozumí dítky nyní obsahu článku toho snadno.

*) Č. 73. Viz *Hádanky*!

Po přečtení bude pak jen ještě rozmlouvat s nimi o vlastnostech Božích a nabádati je, aby Pánu Bohu kořily se, Jej milovaly a v životě svém dle sv. přikázání Jeho činily.

82.

Rakouská národní hymna.

Tuto bude především opětně poučovati mládež, že v každém kruhu společnosti lidské někdo jest a býti musí, kdo udržuje pořádek, poroučí a vše řídí; protože by jinak společnost neobstala. V rodině otec, v obci představený atd. Všude musí býti *hlava*, které všichni ostatní musejí poslouchati, již mají vzdávati čest, a za niž mají se modliti k Pánu Bohu.

Dále ukáže a vysvětlí se, že v říši naší, kterou jmenujeme Rakousko, jest hlavou *J. V. císař František Josef*, Jehož vyznesenou choti jest *J. V. císařovna Alžběta*, co matka národů těchto.

Za Ně máme k Pánu Bohu především se modliti a snažit se, abychom byli hodnými, přičinlivými a činili jim radost.

Výklad článku toho nemůže se na tomto stupni vyučování dítí tak do podrobna, protože by dítky v přičině *vzletného, poetického rázu jeho* všemu neporozuměly náležitě. Jest se tu obmeziti pouze na hlavní myšlény.

1. Sloka.

Pane Bože, chraň našeho císaře Pána všude a vždy; aby byl stále zdráv a nejlépe vedlo se mu; ochraňuj též milou naši vlast. Učiň, aby nás moudře vedl a řídil. My budeme starati se o to, aby Mu nikdo zlého neučinil; neboť víme, že jak povede se Jemu, i nám povede se.

2. Sloka.

Budeme konati, co máme; chrániti to, co pravé jest, a kdyby potřeba kázala, i zbraň vezmeme, abychom bojovali proti každému, kdo by ubližovati chtěl císaři Pánu a vlasti naší, jak činili a činí to naši hodní vojáci.

3. Sloka.

Čeho občané pilnosti svou nabýdonu, toho třeba hajiti; i my tak budeme činiti, aby všecko dařilo se, a zvláště budeme vzdělávatí

se ve školách atd. Pane Bože, račiž učiniti, abychom měli stálého míru a v pokoji žili v této naší říši.

4. Sloka.

Pomáhejme jeden druhému a budeme suáseliví a svorní; neboť kde svorně a s láskou žije se, tam blaze jest žiti. A když tak bude se dítí, budeme stále silnějšími a mocnějšími, a říše naše nepomine, když máme otce tak pečlivého, jemuž budiž sláva!

5. Sloka.

Vedle císaře Pána vládne také císařovna, která jest příbuzná Jeho, a jest zároveň tak pečlivá a starostlivá, tak hodná a laskavá, jako císař Pán sám.

Dej tedy, Pane Bože, aby všecko na novo zkvétalo za panování císaře Pána, Františka Josefa, Jehož praotec jmenoval se Rudolf z Habsburku, a uděl požehnání Svého i císaři Františku Josefovi i císařovně Alžbětě!

Obsah.

I. Část methodická.

Čís.	Str.	Čís.	Str.
1. Účel první čitanky	7	8. Jak bylo by u této věci nej- lépe sobě věsti při jednotlivých cvičeních čitanky	19
2. Jak bylo by tuto práci nejlépe rozděliti	7	9. Jak činiti, aby byly dítky v tom utvrzovány, jak naučily se na jednotlivých číslech čitanky čísti?	20
3. A. Příprava ku čtení	8	10. Jak činiti, aby dítky poznaly, co jsou samohlásky, dvojhásky, souhlásky a polohlásky, jakož i aby všimaly sobě délky a krátkosti hlasek a způsobu, jak délka znamená se	20
a) Počátečné cvičení smyslů a řeči	9	11. Jak činiti, aby dítky známy velké písmeny a obracely pozornost svou k tomu, kdy se jich užívá, a zároveň všimuly sobě znamenek rozdělovacích?	22
b) Počátečné cvičení ruky	10	12. Jak činiti, aby dítky naučily se čísti též písmo tiskací	22
c) Rozpravy o zvuku a blasu, jakož i rozmanitosti jejich	11	13. Jak bylo by při čtení pokračo- vatí u cvičení smyslů a řeči?	23
4. Jak bylo by nejlépe přípravnou tuto práci rozděliti	11		
B. Vyučování ve čtení	14		
5. Slabikování a hláskování	14		
6. Poznávání hlasek	15		
a) Co činiti, aby dítky hlásky smysly znamenaly	15		
b) Jak činiti, aby dítky napo- dobovaly tvary písmen rukou?	16		
c) Jak činiti, aby dítky cvičily se ve vyslovování hlásky po- znané	16		
7. Jak činiti, aby dítky naučily se spojovatí hlásky v slabiky a slova?	17		

II. Část praktická.

A. Čtení počátečné.

1. Krátké samohlásky	24	13. Souhlásky <i>p b v</i>	28
2. Krátké a dlouhé samohlásky .	25	14. Souhlásky <i>z s</i>	29
3. Souhláska <i>m</i> ve slabikách .	25	15. Souhlásky <i>c s z</i>	29
4. Souhláska <i>m</i> ve slovech . . .	25	16. Souhlásky <i>r n</i>	29
5. Souhlásky <i>l m</i>	26	17. Souhlásky <i>h k b</i>	30
6. Souhlásky <i>v l m</i>	26	18. Souhlásky <i>j l p</i>	30
7. Souhlásky <i>s m l v</i>	26	19. Souhlásky <i>š s</i>	30
8. Souhlásky <i>d s v l m</i>	27	20. Souhlásky <i>ž z š s</i>	31
9. Souhlásky <i>t d l</i>	27	21. Souhlásky <i>č c ž z š s</i>	31
10. Souhlásky <i>k l t d</i>	27	22. Souhlásky <i>ř r</i>	31
11. Souhlásky <i>b l v t d</i>	28	23—24. Souhlásky <i>ch h k</i>	32
12. Souhlásky <i>n u v m</i>	28	25. Samohlásky <i>č e</i>	32

Čís.		Str.	Čís.		Str.
26.	Souhlásky <i>d d t t n ň</i>	33	34—35.	Nové písmo ve slovech se slabikami o dvou hláskách	35 a 36
27.	Slabiky <i>de dě te tě ne ně</i>	33	36.	Slova se slabikami o třech hláskách	36
28.	Slabiky <i>dy di ty ti ny ni</i>	33	37.	Slabiky a slova s polosamo- hláskou <i>l</i>	37
29.	Dvojhláiska <i>ou</i>	34	38.	Slabiky a slova s polosamo- hláskou <i>r</i>	37
30.	Souhlásky <i>f v</i>	34	39—46.	Slabiky a slova se skupi- nami souhlásek	39—42
31.	Souhlásky <i>g k</i>	34			
32.	Slabiky <i>af ač as až aoh aj oč od on</i>	35			
33.	Trojí malá abeceda	35			

B. Čtení poučné.

1.	Milý Pán Bůh	43	42.	Hádanky	57
2.	Dobrý počátek	43	43.	Myslivec číhá na zajice	57
3.	Dobrý pořádek	44	44.	Kocourek a myšky	57
4.	Tichý žáček	45	45.	Užitek zvítězit čtvernohých	57
5.	Hodná Bětuška	45	46.	Výstraha	58
6.	Píseň o hodném dítku	45	47.	Hra na vojáky	58
7.	Tělo moje	46	48.	Kohout. Ptáci	58
8.	Pozor na tělo	46	49.	Kohoutova práce	58
9.	Části hlavy	46	50.	Slepice	59
10.	Části obličeje	46	51.	Které ptáky znám	59
11.	Budu se umývat	47	52.	Konipások	59
12.	Části paží	46	53.	Liduška a holubička	59
13.	Ruce moje	47	54.	Kdo ví, co je to?	59
14.	Části trupu a noh	46 a 47	55.	Zvířátka také cítí	60
15.	Nohy moje	47	56.	Vlaštovička	60
16.	Vidím	48	57.	Člověk a skřivánek	60
17.	Oči moje	48	58.	Holubička	61
18.	Co očima pozorujeme	49	59.	Pasačka	61
19.	Opatrný Petr	49	60.	Ptáček v zimě	62
20.	Den a noc	49	61.	Kapr. Ryby	62
21.	Slyším	50	62.	Žábka. Obojživočinci	62
22.	Uši moje	50	63.	Sníp a číp	62
23.	Poslouchaj	51	64.	Kterak žáby na sebe pokřikuje	63
24.	Kdo to uhnede	51	65.	Mousha	63
25.	Hodiny	51	66.	Hmyz	63
26.	Den a rok	52	67.	Mrvenci a včely	63
27.	Čichám, okouším	52	68.	Moučka a komář	63
28.	Opatrnlá Verunka	52	69.	Kolik živočichů	64
29.	Hmatám, cítím	53	70.	Jabloto. Stromy	64
30.	Rostu, jinu, dýchám	53	71.	Šerák. Keče	64
31.	Mě srdečko také cítí	53	72.	Pryskeyník. Květiny	64
32.	Číň dobré bližnímu svému	54	73.	Kdo tomu rozumí?	64
33.	Myslím, mluvím, jsem člověk	54	74.	Zelinky	64
34.	Mluvím	54	75.	Zito. Obili	64
35.	Bud' upřímný	55	76.	Píseň letní	64
36.	Duše	55	77.	Hřib. Houby	64
37.	Káň	55	78.	Co z rostlin se vyrábí	64
38.	Můj koník	56	79.	Křemen. Nerosty	64
39.	Ssavci	56	80.	Užitek nerostů	64
40.	Jak pes slouží člověku	56	81.	O Bohu	64
41.	Které ssavce ještě známo	56	82.	Rakouská národní hymna	65